

จารุบุตร เรื่องสุวรรณ (๒๕๒๑) ได้กล่าวเสริมไว้ในข้อ ๑๔ ว่า เป็นท้าวพระยาอันมีสมบัติประเสริฐ ๑๔ ประการ คือ หูเมือง ได้แก่ราชทูตผู้ฉลาด อาจนำเข้าออกต่างประเทศ ตาเมือง ได้แก่ทางหนังสือผู้ฉลาด อาจสอนอักษรบาลี แก่นเมือง ได้แก่พระสงฆ์ เจ้าผู้ทรงธรรมวินัย ประตูเมือง ได้แก่เครื่องศาสตราวุธทั้งหลายต่าง ๆ สังคมไว้หากเมืองได้แก่โหราจารย์ อาจรู้เหตุร้ายและดี เหน้เมืองได้แก่เสนาผู้เฒ่าแก่กล้าหาญมั่นคง ชื่อเมืองได้แก่กวนบ้านและตาแสงราษฎรผู้ซื่อสัตย์ ฝาบ้านได้แก่ทะแกล้ทหารผู้สามารถอาจทำยุทธกรรมกับข้าศึกชนะ แสบบ้านได้แก่ท้าวพระยาองค์ประกอบด้วยศีลธรรมอันดีล้วน เขตบ้านได้แก่เสนาอำมาตย์ผู้ฉลาดรู้เขตบ้านแดนเมืองว่าที่นั่นดีหรือชั่วมีคุณหรือบมีคุณ สติเมือง ได้แก่เศรษฐี และพ่อค้าผู้มั่งมีเป็นดี ใจเมือง ได้แก่หมอยาผู้วิเศษ ฐิยาถ่าย ค่าเมืองได้แก่ภาคพื้นภูมิประเทศและพลเมือง เมฆเมืองได้แก่เทพยดาอารักษ์ทั้งหลายในเขตบ้านเมือง

๑๐) เพลงพื้นบ้านอีสาน หรือการเอ่ยทำนองเสนาะมีบทบาทสำคัญที่สุด ในการใช้ประโยชน์ทางจิตเวชบำบัด องค์ประกอบที่สำคัญมี พิธีกรรม ดนตรี วรรณกรรม พลังจิต ตามหลักพุทธศาสนาหรือศาสนาพราหมณ์ ทั้งนี้โดยอาศัยสิ่งสมมุติ เพื่อเป็นที่พึ่งทางจิตใจ สิ่งที่มีสมมุติที่ไม่เห็นตัวตนนี้คือ ผี อาการของโรคที่ทำการรักษาล้วนแต่เป็นอาการทางจิตใจหรือประสาทแทบทั้งสิ้นกินไม่ได้ นอนไม่หลับ ซึมหมอม อ่อนเพลีย ละเหี่ยวใจ ตัวแกว่งกระตุกกระดิก หัวเราะสลับร้องไห้ตาเหม่อลอย หมอธรรมหรือหมอสงฆ์จะเป็นคนรักษาใช้ เอ่ยกาพย์กลอนเป็น ทำนองเสนาะและมีดนตรีประกอบ บางพวกใช้วิธีสะกดจิตหรือเข้าวิปัสสนา สมาธิ ส่วนเครื่องดนตรีนั้นเกิดมาจากการค้าทางน้ำ มีเครื่องดนตรีคือแคน เพราะการใช้ชีวิตอยู่ในแม่น้ำก่อให้เกิดความจำเจจึงเกิดจินตนาการขึ้น จากจิตใจที่ล่องลอยจนกลายเป็นทำนองเพลงหรือลาย ซึ่งออกจะยืดเยื้อมีเสียงกระชั้นกระฉอกเหมือนกระแสน้ำไหลกระเซ็นหรือวนเวียนเหมือนน้ำในวังวน เช่น ลายยาว ลายล่องของ ส่วนการค้าทางบกก็จะมีเครื่องดนตรีคือ โปงลาง ผู้ค้าขายที่เรียกว่า นายฮ้อยก็จะฟังเสียงการเดินของวัวควาย เสียงรอกเสียงขอ เสียงกระชั้นเร่งรีบประทับใจจึงเกิดเครื่องดนตรีเป็นโปงลาง เป็นเสียงกลอง เป็นต้น

๑๑) การละเล่นพื้นบ้านของเด็กในโรงเรียนประถมศึกษาสัณยัย เลี้ยวเพ็ญวงษ์ และไพรัช แจ่มสกุล (๒๕๓๖) ได้แบ่งประเภทของการละเล่นของเด็กตามลักษณะการเล่น ดังนี้ การเล่นที่ต้องใช้สมรรถภาพทางกาย และทักษะการเคลื่อนไหว เช่น การไล่ตะแคง การใช้กำลังต่อสู้กัน และประเภทท้าทายความสามารถของตัวเอง ว่าสามารถเอาชนะได้หรือไม่ การละเล่นที่ต้องใช้สมอง กลยุทธ์ ไหวพริบ การวางแผนการเล่น การคาดคะเน การเป็นคนช่างสังเกต เช่น เกมทายใจ ปีกแป๊กโป้ง เป่ายาง เสี่ยงไม้ หมอกงาช้าง โอเอก เป็นต้น และการละเล่นทั่วไปที่มีการเล่นผสมผสาน การเล่นเข้าด้วยกัน และได้มีการนำเสียงเพลงมาประกอบการเล่นด้วย เช่น ชื่นเขาลงห้วย จำจ๊ะเชื่อเปาะ ตัดต่อ เป็นต้น

๑๒) เกษตรแบบผสมผสาน หลักการเกษตรผสมผสานแบบพ่อทองดี นั้นทะ มีหลักการอยู่ว่า (๑) ทำทุกอย่างด้วยแรงมือของตนเอง และครอบครัว (๒) ปลูกพืชผักพื้นบ้าน

ที่ใช้บริโภคประจำวันทุกอย่าง โดยปลูกสลับกับไม้ผล ไม้ยืนต้น (๓) เลี้ยงสัตว์ที่ช่วยตนเอง ในการหาอาหารได้ หรือกินอาหารที่เป็นเศษเหลือจากสวนครัวได้ (๔) ปลูกน้อยได้หลาย ปลูกหลายได้น้อย ปลูกน้อยให้ดูแลถึงทั่วถึงแล้วค่อยปลูกอื่น ๆ ต่อไป (๕) ไม่ใช่สารเคมีทุกชนิด (๖) ดำข้าวกินเป็นประจำ เพื่อนำมาเลี้ยงสัตว์ และ (๗) ปลูกพืชสมุนไพร รักษาโรคด้วยสมุนไพร พืชหอมและโรงพยาบาลน้อยที่สุด หลักการโดยทั่วไปขององค์ประกอบเกษตรแบบผสมผสานประกอบด้วย การเลี้ยงปลา เลี้ยงหมู เลี้ยงกระต่าย เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ ปลูกข้าว ปลูกกล้วย ปลูกผักพื้นบ้าน หม่อน ฝ้าย ไม้ผล ไม้ยืนต้น และปลูกพืชสมุนไพร ที่นาบางส่วนจะปลูกต้นไผ่หรือกก ไร่ทอเสื่อ ตามคันนาให้หญ้าคาเกิดขึ้น เพื่อเกี่ยวไว้มุงหลังคาบ้าน ขยายพื้นที่ในสวนหม่อน เลี้ยงห่านในสวนหม่อน เพื่อให้ห่านกำจัดหญ้า และให้ปุ๋ยกับต้นหม่อน

๑๓) วนเกษตร เป็นแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ไม่ใช่ปฏิกิริยาศาสตร์ สารเคมี และยาฆ่าแมลง อันจะทำให้มีสารพิษตกค้างในสภาพแวดล้อม ไม่ไถพรวนดิน เพราะพื้นดินโดยธรรมชาติมีการไถพรวนอยู่แล้ว โดยรากไม้ ไล่เดือน และสัตว์ต่างๆ ไม่ทำให้พื้นดินโล่ง เพื่อรักษาหน้าดินไม่ให้ถูกทำลายด้วยลมและฝน หากพื้นที่เป็นที่รกรกร้างปล่อยไว้เช่นนั้นก่อน เมื่อจะปลูกต้นไม้จึงปล่อยไล่เดือนลง ถ้าเป็นที่ขาดแคลนน้ำควรปลูกพืชที่ทนแล้งได้ดีก่อน พร้อมกับปลูกพืชที่เป็นอาหารนกและสัตว์ เพื่อฟื้นฟูระบบชีวิตในธรรมชาติ มีทั้งพืชและสัตว์อาศัยอยู่ร่วมกัน ก่อให้เกิดสมดุลทางธรรมชาติ พืชทุกชนิดทั้งที่เป็นไม้สูง ไม้ระดับกลาง ไม้พุ่ม และพืชคลุมดิน จะอยู่ปะปนกันไปเพื่อให้มีการอาศัยเกื้อกูลกันตามธรรมชาติ เช่นพื้นที่อยู่ระดับบนหรือไม้ใหญ่นอกจากจะให้ร่มเงา แสง ยังช่วยนำน้ำ และธาตุอาหารจากดินที่ลึกลงไปขึ้นมา เมื่อใบไม้ใหญ่ร่วงลงดินก็จะย่อยสลายกลายเป็นปุ๋ยของพืชระดับผิวดิน ในขณะที่พืชชั้นล่างจะช่วยควบคุมวัชพืชและรักษาความชื้นหน้าดินอีกด้วยไม่ขัดกัน โดยมีรูปแบบของวนเกษตรคือการสะสมอาหาร ยารักษาโรค ไม่ใช่สอย พืชเส้นใยทำเครื่องนุ่งห่ม ครบทั้งปัจจัยสี่ ซึ่งผู้ใหญ่วินุลย์ เข้มเฉลิม เป็นเกษตรกรผู้หนึ่งที่ผ่านประสบการณ์ประสบผลสำเร็จ (ไพโรจน์ ภูมิประดิษฐ์ และกุลชีพ วรพงษ์, ๒๕๓๔)

๑๔) เกษตรแบบธรรมชาติ พ่อคำเตื่อง ภาษี ได้แนวคิดการทำเกษตรแบบธรรมชาติมาจากการอ่านหนังสือสารอโศก และแสงสุญเรื่องฟูกูโอกะ ทำนาแบบธรรมชาติเพื่อการพึ่งตนเอง จากการสังเกตเห็นต้นข้าวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติตรงที่เป็นเนินสูงเดิมเนินเป็นสวนพริก ปลูกพริกแล้วรดน้ำเป็นปกติ พอถึงหน้าแล้งเอาฟางมาคลุมโคนต้นเพื่อมิให้หน้าดินแห้งและน้ำระเหยเร็วเกินไป พบว่าฟางข้าวมีเมล็ดข้าวติดมาด้วย เจริญเติบโตดี ทั้งๆที่ไม่ได้รดน้ำเลย จึงเกิดความมั่นใจว่าการทำนาแบบธรรมชาติ ปลูกผัก ไม้ผลแบบธรรมชาติ โดยมีหลักสำคัญว่า งดฆ่าหญ้า งดการใช้ยาปราบศัตรูพืช ไม่ไถพรวนดิน ไม่ใช่ปฏิกิริยาศาสตร์ ทุกสิ่งทุกอย่างจะให้ธรรมชาติควบคุมกันเอง

๑๕) ยารักษาโรค ความคิดการดูแลรักษาสุขภาพของคนในสมัยโบราณมีความคิดแบบองค์รวมระหว่างร่างกายและจิตใจทุกครั้งที่มีการเจ็บป่วยหมอแผนโบราณ จะมีการจัดยาและให้คำแนะนำให้กำลังใจหรือมีการทำพิธีให้ เพื่อให้ขวัญและกำลังใจแก่ผู้ป่วยให้เกิดความมั่นใจมีศรัทธาคือการรักษา แพทย์แผนโบราณนำเอาหลักวิชาไสยศาสตร์มาประกอบในการรักษาโรคกับคนไข้ เป็นการบำบัดจิตไปด้วย ให้กำลังใจโรคภัยก็หายเร็วขึ้น การตรวจโรคเน้นการใช้มือ เอาหลังมือทาบกับอวัยวะต่างๆเพื่อวัดความร้อนในร่างกาย ใช้นิ้วชี้และนิ้วกลางจับชีพจรของคนไข้ เอาหูแนบฟังการเดินของหัวใจและฟังเสียงปกติในปอด(นิกร ดุสิตสิน และคณะ, ๒๕๓๔) เมื่อยามป่วยไข้การใช้ยามาจากสมุนไพรสำคัญๆ เช่น เสดดพังพอน รักษาไฟไหม้น้ำร้อนลวก งามวัด ริดสีดวงทวาร สมอพิเภก สมอไทย มะขามป้อม พริกไทย ดีปลี ขะพลูช่วยบำรุงโลหิต บำรุงธาตุ เจริญอาหาร เป็นต้น ส่วนประกอบของสัตว์ป่า เช่น เขา งา เขี้ยว ถู่น้ำดี เป็นต้น และแร่ธาตุต่าง เช่น กำมะถัน ดินประสิวการใช้ปูนทาเมื่อถูกหมากัด เป็นต้น เมื่อร่างกายเสื่อมโทรมหรือทำงานผิดปกติ ก็จะใช้การฟื้นฟูสุขภาพโดยการนวด ปฏิบัติกันอย่างมีแบบแผน และวิธีการต่างๆ นอกจากนี้ยังมีการใช้น้ำมันดีและเปลือกไม้ไผ่ เอากระดูกเข้าต่อกันโดยใช้พิธีทางไสยศาสตร์เข้าช่วย

๑๖) ที่อยู่อาศัย การสร้างบ้านเรือนปลูกสร้างด้วยไม้เป็นส่วนใหญ่ มีลักษณะทรงสูงไม่ปลูกติดดินเพราะมีวัตถุประสงค์ต้องการใช้สอยพื้นที่ใต้ถุนบ้าน ป้องกันน้ำท่วมเนื่องจากสร้างบ้านบริเวณใกล้ที่ราบลุ่มของแม่น้ำ ส่วนหลังคาใช้กระเบื้องที่ผลิตได้เองหรือไม้ผานเป็นแผ่นบางๆ นอกจากนี้ยังใช้หญ้าคา หญ้าแฝก หรือใบไม้ แล้วแต่ฐานะเจ้าของบ้าน ส่วนฝาบ้านใช้ไม้หรือไม้ไผ่ขัดแตะหรือใบไม้ ภูมิปัญญาที่น่ายกย่องคือ ส่วนประกอบของบ้านไม่ได้ใช้ตะปูตอกติด เพราะทุกส่วนประกอบ ใช้ลิ้ม เดียว และสลักผูกไว้กันไปหมดหรือผูกมัดด้วยหวาย เครือย่านาง ขนย้ายไปที่อื่น ได้โดยไม่ต้องแตกหัก ไม้ที่ใช้ทำนิยมใช้ไม้เนื้อแข็ง ไม้สัก หรือไม้ประดู่ เป็นต้น (ชเรศ ศรีสถิตย์ และธำรง เปรมปรีดิ์ , ๒๕๓๔)

๑๗) เย็บปักถักร้อยและหัตถกรรม เป็นกระบวนการอบรมขัดเกลาทางสังคม และพิธีกรรมทางประเพณี เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ที่ใช้กระบวนการทอผ้าในฐานะที่เป็นช่องทางหรือกลไกสังคม วัฒนธรรมเปิดไว้ให้เข้าไปมีส่วนร่วม หรือมีบทบาทหน้าที่ต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศาสนาฯ ร่วมกับเพศชายในชุมชน บทบาทตรงนี้ เป็นความสัมพันธ์ที่ส่งเสริมเพื่อการอยู่ร่วมกันในครอบครัวและชุมชน ไม่ใช่เอาเปรียบหรือแข่งขัน ความสัมพันธ์ระหว่างเพศนี้ เป็นอิทธิพลที่สำคัญของโลกทัศน์ เพราะความเชื่อทางพุทธศาสนาเนื่องจากผู้หญิงโอกาสที่จะได้รับการศึกษาน้อยมาก กระบวนการที่จะทำให้ผู้หญิงเป็นผู้หญิงที่สมบูรณ์แบบของการศึกษา คือ การเรียนรู้เรื่องกระบวนการทอผ้า วัยเด็กถึงก่อนวัยแต่งงาน ต้องรู้เรื่องการเลี้ยงหม่อนไหม การปลูกฝ้าย การเข็นฝ้าย ถึงวัยแต่งงานต้องเรียนรู้การผลิตผ้าเพื่อไหว้พ่อแม่สามี เป็นการทดสอบคุณสมบัติของผู้หญิงว่าพร้อมจะมีครอบครัวหรือยัง การเรียนรู้การผลิตผ้าเพื่อใช้ในโอกาสสำคัญต่างๆ เช่น การผลิตผ้าเหลืองในพิธีบวชลูกชาย

ผลิตผ้าถุงใช้ในชีวิตประจำวัน ผลิตผ้าผืนสำหรับบ้านปลายชีวิต ผลิตผ้าเหลืองสำหรับงาน ประเพณีจุลลจัน หรือการผลิตผ้าขาวสำหรับห่อศพ เท่ากับเป็นภูมิปัญญาที่ได้สั่งสมมา มิให้เกิด การขายแรงงานหรือการเป็นโสเภณีในตัวเมืองหรือต่างประเทศได้ ช่วยขัดเกลาในกระบวนการของ ความคิดและกระบวนการของวัฒนธรรม (สุริยา สมุทรคุปติ, ๒๕๓๙)

๑.๔ แนวนโยบายที่จะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอด

การนำเสนอแนวนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยได้นำ แนวนโยบายการจัดการศึกษาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนพัฒนาการ ศึกษาอยู่ภายใต้กรอบแผนการศึกษาแห่งชาติ ประกอบด้วยแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ แผน พัฒนาการศึกษาศาสนา ศิลปและวัฒนธรรม กำหนดกรอบที่จะนำเสนอตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ - ๒๕๔๐ ไว้ดังนี้

๑.๔.๑ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในแนวนโยบายการจัดการศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น นำเสนอดังต่อไปนี้ (พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๙) ถึง ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๓๙) ดังนี้

๑) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔)

ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นงานทางด้านศิลปวัฒนธรรม ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจเสื่อมโทรมมาก ดังจะเห็นได้จาก การลักลอบตัดเศียรพระพุทธรูป การทำลายโบราณสถาน ปุชนิยมสถาน โบราณวัตถุบางชิ้นบางส่วน การปล่อยปะละเลยไม่ทำนุบำรุงตามสมควร ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็น ว่า ค่านิยมของคนรุ่นหลัง ทอดทิ้งศิลป วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณีและหันไปใช้ วัฒนธรรมต่างชาติมากขึ้น จึงได้กำหนดแนวนโยบายไว้ คือ

(๑) เร่งทำนุบำรุงส่งเสริมศาสนาให้เป็นที่ยึดมั่นทางจิตใจ และพัฒนา จริยธรรม คุณธรรมของประชากร

(๒) เร่งส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนให้มีการเรียนจริยธรรมทุกระดับ และส่งเสริมให้เยาวชนประกอบกิจกรรมทางศาสนา ตามจารีต ประเพณี

(๓) ส่งเสริมให้เยาวชนและข้าราชการประกอบกิจกรรมทางศาสนาใน วันสำคัญทางศาสนาประจำสัปดาห์

(๔) เร่งทำนุบำรุงศิลป วัฒนธรรมของชาติ ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ เพื่อปลูกฝังให้คนในชาติ เกิดความรักและสร้างสรรค์ความสวยงาม ความมีระเบียบวินัย อนุรักษ์ สืบทอด มรดกทางวัฒนธรรมที่ดีให้เป็นเอกลักษณ์ของชาติ เกิดความนิยมในการผลิตและการใช้ ผลผลิตทางศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย

(๕) เร่งทำนุบำรุงทางวัฒนธรรม ทางขนบธรรมเนียม ราชประเพณี จารีต ประเพณีไทยและภาษาอันเป็นภาษาประจำชาติ

(๖) จัดให้มีองค์กรกลางทางวัฒนธรรม หรือปรับปรุงองค์กรของรัฐที่มีอยู่แล้ว ให้มีหน้าที่และกระจายอำนาจให้เพียงพอ ในการบริหารวัฒนธรรมของชาติไทยส่วนรวม ในระยะเวลาอันสมควร

๒) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๔) ปัญหาที่เกิดขึ้นจากแนวทางการพัฒนาสังคมที่ผ่านมา เกิดการขาดแคลนทรัพยากรและข้อจำกัดทางด้านการเงิน ก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมและเศรษฐกิจ มีลักษณะไม่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ขาดความสัมพันธ์เชื่อมโยงในการดำเนินการ ปัญหาทางสังคมบางเรื่องกลับทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น จึงเน้นให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพ โดยอาศัยการใช้เทคโนโลยีปรับปรุงระบบบริหารให้เอื้ออำนวยต่อการพัฒนามาให้ความสำคัญแก่การพัฒนาสังคมพื้นฐาน คือ ระดับคน ครอบครัว และสังคม อันเป็นส่วนย่อยของสังคมมากขึ้น โดยมีนโยบายรวม คือ

(๑) ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพของคนให้มีความรู้ ความสามารถที่เอื้อต่อการพัฒนาชีวิต อาชีพและสังคม ที่มุ่งเน้นการพึ่งพาตนเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นหลัก

(๒) สร้างเสริมความมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย พัฒนาจิตใจให้มีคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรม

(๓) สนับสนุนการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งนี้เพื่อร่วมรับผิดชอบในการป้องกันและแก้ปัญหาสังคม ส่งเสริมการประหยัดและการออม

๓) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙) เกิดปัญหาเนื่องจากฐานเศรษฐกิจอุตสาหกรรมและการบริการส่วนใหญ่อยู่ในเมือง จึงทำให้มีการอพยพย้ายถิ่นจากชนบทมาสู่เมืองมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อชีวิตและสร้างปัญหาแก่สังคมหลายด้าน เช่น ขาดแคลนที่อยู่การบริการด้านการศึกษา การสาธารณสุข ปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด จราจรติดขัด ปัญหาแรงงานและโสเภณี เป็นต้น ลักษณะของครอบครัวที่อยู่หลายชั่วอายุคนเริ่มเสื่อมคลาย เกิดครอบครัวเดี่ยวในหลายลักษณะ ทำให้สถาบันของครอบครัวต้องเปลี่ยนแปลงไป สู่ความเป็นเหตุเป็นผลทางเศรษฐกิจมากกว่าการดำเนินชีวิตตามประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อดั้งเดิม ก่อปัญหาความอบอุ่นในครอบครัว การดูแลเด็ก และผู้สูงอายุ จึงกำหนดแนวนโยบายด้านการศึกษาและการพัฒนาวัฒนธรรมไว้ คือ

(๑) ปรับปรุงหลักสูตรทางการศึกษาและพัฒนาความรู้ด้านอาชีพที่เหมาะสมกับท้องถิ่น และมีให้มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาประยุกต์เข้ากับการเรียนการสอน

(๒) พัฒนาภูมิปัญญาด้านการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน เช่น แพทย์แผนไทย สมุนไพร การนวด ประสานเข้ากับระบบบริการกับแพทย์แผนปัจจุบัน

(๓) ส่งเสริมการพัฒนาจิตใจตามแนวทางอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

(๔) พัฒนาสิ่งแวดล้อมทางสังคมให้เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาจิตใจ และสร้างค่านิยมที่ดีงามโดยการปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอน เรื่องศาสนาและจริยธรรม ในสถานศึกษาทุกระดับ มีกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรม เช่น การเข้าค่ายพัฒนาจิตใจ การบรรพชา สามเณรภาคฤดูร้อน เป็นต้น

๑.๔.๒ แผนพัฒนาการศึกษาระดับต่างๆ ภายใต้กรอบแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๒๐ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

๑) แผนพัฒนาการศึกษาระดับชาติฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๙) ได้กำหนด แนวนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ คือ

(๑) ปรับปรุงเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้ โดยได้เปลี่ยนแปลง หลักสูตร แบบเรียน ระบบ และกระบวนการศึกษาให้เหมาะสม

(๒) ปรับปรุงและส่งเสริมให้เป็นโรงเรียนของชุมชนที่แท้จริง โดยได้ สนับสนุนให้โรงเรียนเป็นแหล่งวิทยาการในท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการศึกษาให้มากที่สุด ให้ โรงเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ให้ชุมชนได้ใช้เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ใน โรงเรียนด้วยในการปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษา ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมไทย และการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน โดยจัดเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้จบในตัวเอง ให้ผู้เรียน คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ขยัน อดทน ซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบในภารกิจของ ส่วนรวม ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีระเบียบวินัยมีวัฒนธรรมที่เป็น เอกลักษณ์ของคนไทย มีศีลธรรม รู้จักสิทธิและหน้าที่ ภายในขอบเขตแห่งกฎหมาย ตลอดจน รักและหวงแหนศิลปวัตถุอันเป็นสมบัติของชาติ รวมทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

๒) แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปและวัฒนธรรม ระยะเวลาที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๙) ได้กำหนดนโยบายส่วนรวม ในการพัฒนาการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา ท้องถิ่นไว้ คือ

(๑) จัดและส่งเสริมให้สถานศึกษาเป็นแหล่งบริการทางการศึกษา ศิลป วัฒนธรรมและกีฬาพลานามัยแก่ชุมชน และเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถาน ศึกษา

(๒) จัดและส่งเสริมการทำนุบำรุงชนบ ธรรมเนียม ประเพณี ศิลป วัฒนธรรมอันดีงาม ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

๓) แผนพัฒนาการศึกษาระดับชาติฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๔) ได้กำหนด แนวนโยบายไว้ คือ

(๑) ส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาฝึกหัดครู เน้นบทบาทการให้บริการทาง วิชาการแก่สังคม และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ

(๒) สถาบันอุดมศึกษา ให้ความสำคัญในการผลิตสาขาวิชาชีพที่มี ความสำคัญต่อการดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของประเทศ และพัฒนาวิชาการ

(๓) การศึกษานอกระบบโรงเรียน สนับสนุนและส่งเสริมศีลธรรมและวัฒนธรรม ในกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทุกรูปแบบ

๔) แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปและวัฒนธรรม ระยะที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๓๔) ได้กำหนดแนวนโยบายไว้ คือ

(๑) ส่งเสริมการเรียนการสอนศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรมให้เยาวชนเข้าใจหลักธรรมและแนวปฏิบัติที่ถูกต้อง มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจของนักเรียนและเยาวชน ให้มีคุณธรรมพื้นฐาน ๔ ประการ ตามพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน

(๒) ส่งเสริมให้เยาวชนและประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ เคารพยึดมั่นและมีความสำนึกต่อการประพฤติ ปฏิบัติตามหลักของศาสนาที่แท้จริง มุ่งเน้นการศึกษาสงฆ์บุคลากรทางศาสนาและจริยธรรม ให้สามารถสอนศาสนาและจริยธรรมแก่เยาวชนและประชาชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทุกระดับทุกประเภทการศึกษา สนับสนุนทำนุบำรุงสถาบันศาสนาให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวและเป็นผู้นำในการพัฒนาจิตใจของประชาชน พร้อมทั้งส่งเสริมเยาวชนและประชาชนในด้านความรู้ ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นและวัฒนธรรมของชาติ โดยเฉพาะในความสัมพันธ์ของความเป็นไทย ประพฤติปฏิบัติตามแนวทางวัฒนธรรมไทย ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ ทำนุบำรุง รักษา ส่งเสริมและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมของชาติ

(๓) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดและเต็มกำลังความสามารถ ระหว่างสถานศึกษาหรือหน่วยงานทางการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมกับครอบครัว หน่วยงาน องค์กร สถานประกอบการ และบุคคลทั้งภาครัฐและเอกชน ในการจัดการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมให้กับเยาวชนและประชาชน โดยเฉพาะเรื่องการศึกษาอาชีพ มุ่งเน้นเป็นกรณีพิเศษ ที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ทั้งในภาครัฐและเอกชนได้ร่วมมือ ริเริ่มจัดการศึกษาเพื่อการมีงานทำในรูปแบบต่างๆ

(๔) ปรับปรุงโครงสร้างการบริหารการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และกระบวนการทางการบริหาร การสนับสนุนและการพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ด้วยวิธีการ กระจายอำนาจและมอบอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ภูมิภาค

๑.๔.๓ แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๓๕ และแผนพัฒนาการศึกษาภายใต้กรอบแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๓๕ ได้กำหนดแนวนโยบายการจัดการศึกษาที่จะนำมาถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

๑) แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๓๕ ได้กำหนดแนวนโยบายไว้คือ

(๑) การจัดเครือข่ายของการเรียนรู้และการบริการศึกษาเพื่อปวงชน โดยส่งเสริมให้ชุมชนจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการศึกษา การแสวงหา

ความรู้ ข่าวสารข้อมูล และการเลือกสรรภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิทยาการอื่นๆ ให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์ความต้องการของตน เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ และวิธีการต่างๆ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ระหว่างชุมชน

(๒) เนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอน นำความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัย การค้นคว้า มาประกอบพิจารณาเนื้อหาสาระ และกระบวนการเรียนการสอนทุกประเภท ทุกรูปแบบการศึกษา ส่งเสริมให้ครอบคลุม สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันชุมชน และสื่อมวลชน ร่วมมือกันปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่เหมาะสม และชี้แนวทางที่ดีแก่เด็กและเยาวชน อย่างจริงจังและต่อเนื่อง ตลอดทั้ง พัฒนาระบบให้คำปรึกษาและการแนะแนวให้ครอบคลุมทั้งด้านวิชาการ แนวทางการประกอบอาชีพ และการปรับตัวทางอารมณ์และสังคม เพื่อให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ตามความถนัด หรือความสนใจและเรียนได้อย่างเป็นสุข

(๓) ครูและบุคลากรทางการศึกษา ส่งเสริมให้มีบทบาทเป็นผู้นำทางด้านความคิดและเป็นผู้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ตลอดจนประสานแหล่งความรู้ วิทยาการสากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนและกระจายความรู้ อย่างกว้างขวาง

(๔) การบริหารและการจัดการ ให้มีการมอบอำนาจจากส่วนกลางไปยังจังหวัดและสถานศึกษาในเรื่องของการบริหาร การวางแผน และการจัดการศึกษาระดับจังหวัด รวมถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล การเงิน และมอบหมายให้สถานศึกษามีฐานะเป็นนิติบุคคล มีระบบและโครงสร้างการบริหาร การจัดการศึกษา การจัดหาหรือการใช้ทรัพยากรเพื่อการศึกษาโดยอยู่ในการกำกับดูแลของรัฐ รวมทั้งให้มีเสรีภาพทางวิชาการ

(๕) ทรัพยากรลงทุนเพื่อการศึกษา จัดสรรงบประมาณให้แก่หน่วยการศึกษาของรัฐ โดยให้ความสำคัญแก่การศึกษาภาคบังคับ การขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม การดำเนินงานที่ส่งเสริมการจัดการศึกษา การเรียนรู้ของชุมชน และสนับสนุนให้สถานศึกษาประกอบการจัดการศึกษาและฝึกอบรมทักษะสำหรับประกอบอาชีพ

๒) แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙) นโยบาย การพัฒนาการศึกษาในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา คือ

(๑) เร่งปรับปรุงคุณภาพการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ ทักษะทางวิชาการและด้านอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและความต้องการของสังคม มีค่านิยมที่ถูกต้อง สำนึกในความเป็นไทย ตระหนักในคุณค่าศิลป วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น โดยมีการจัดบรรยากาศในโรงเรียนและกิจกรรมเพื่อหล่อหลอมในความสำนึกความเป็นคนไทย และให้ท้องถิ่นที่มีความพร้อมได้พัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการ

(๒) ส่งเสริมให้สถานศึกษาประสานสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้และ

ทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อการจัดการศึกษา และมีบทบาทการให้บริการวิชาการแก่ชุมชน โดยให้สถานศึกษาจัดการศึกษากับสถานศึกษาระดับอื่น และแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น สนับสนุนให้สถานศึกษา นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ และบริการความรู้แก่ชุมชนในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ชุมชนได้พัฒนาตนเองสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้

(๓) เร่งพัฒนาครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีคุณธรรม ความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ การสอนเชิงคิดวิเคราะห์ มีความใฝ่รู้ เป็นแบบอย่างที่ดี และสามารถนำทรัพยากรต่างๆ ตลอดจนเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งครูหรือบุคลากรทางการศึกษา ต้องมีความรู้ความเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นและสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรท้องถิ่นและเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอน

(๔) ส่งเสริมให้หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษา มีความคล่องตัวในการบริหาร จัดกิจกรรมและการบริการที่หลากหลาย โดยให้องค์กรชาวบ้านได้จัด และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนและท้องถิ่นของตนในทุกชั้นตอน และประสานความร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษา องค์กรเอกชน และบุคลากรในท้องถิ่นในการจัดการศึกษา วิจัยและพัฒนายกระดับภูมิปัญญาและความสามารถในการแก้ปัญหาของคนในท้องถิ่น

(๕) พัฒนาหลักสูตรให้มีความเชื่อมโยงและมีความต่อเนื่องในแต่ละระดับและประเภทการศึกษา เน้นความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม ศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ประชาชนองค์กรชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร

(๖) ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยทุกสาขาวิชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์การเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับวิทยาการสมัยใหม่ โดยมีระบบและกลไก ประสานระหว่างหน่วยงานทางการศึกษาและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและพัฒนา และพัฒนาความรู้ความสามารถในด้านการวิจัยของบุคลากรทางการศึกษาโดยเฉพาะทางด้านสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์การเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและของชาติ

(๗) ส่งเสริมการให้ความรู้ ข่าวสาร ข้อมูล ในลักษณะเครือข่ายที่มีความหลากหลายรูปแบบและวิธีการ โดยโรงเรียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน สถาบันอื่นๆ และสถานศึกษาในท้องถิ่น วางระบบเครือข่ายการเรียนรู้ตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ หมู่บ้าน โดยการวางระบบข้อมูลประจำหมู่บ้าน ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม เพื่อทราบปัญหาและความต้องการและการเรียนรู้ของชาวบ้าน

พัฒนาสังคมจากแผนพัฒนาต่างๆที่ผ่านมาทำให้ครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้นการพึ่งพาอาศัยกันขาดหายไป เกิดปัญหาหย่าร้าง อาชญากรรม ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โสเภณี ยาเสพติด การแพร่กระจายโรคเอดส์ คุณภาพชีวิตของเด็กและสตรี พฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กวัยรุ่น เนื่องจากการเอารูปแบบและวิถีชีวิตวัฒนธรรมแบบตะวันตก ขาดความศรัทธาในศาสนา เชิดชูเงินตรามากกว่าความดี เกิดลัทธิบริโภคนิยม ละเลยต่อวัฒนธรรม ซึ่งในแผนหลักที่ ๑ การยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของปวงชน ได้กำหนดการพัฒนาการเรียนรู้และเครือข่ายในการเรียนรู้ของชุมชนโดย

(๑) รัฐและเอกชน ส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้สามารถคิดวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา สามารถกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา เศรษฐกิจ สังคม และ สิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวคิด ทิศทางการพัฒนาชุมชนและ ทิศทางการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง

(๒) หน่วยงานของรัฐ สถาบันการศึกษาและองค์กรชุมชน สนับสนุนความคิดริเริ่มของผู้นำและปราชญ์ชาวบ้าน ในการจัดการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง สิ่งแวดล้อมและสังคม การประสานการเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนอย่างเต็มที่

(๓) ให้สถาบันศาสนาเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาจิตใจ กระบวนการเรียนรู้และการแก้ปัญหาของชุมชนหรือจังหวัด การจัดการศึกษารวมทั้งพิทักษ์สิทธิของเด็กทางการศึกษาร่วมกับครอบครัว ชุมชน และโรงเรียน ตลอดจนสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างพหุภาคี ได้แก่ ชุมชน สถาบันศาสนา หน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน ภูมิปัญญาชาวบ้าน

(๔) สถานศึกษาและครูต้องให้คำแนะนำและหาวิธีการให้ครอบครัว ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ทั้งกิจกรรมในหลักสูตรของโรงเรียนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร

(๕) กระทรวงศึกษาธิการจะต้องพัฒนาระบบการเทียบความรู้ของผู้เรียนในชุมชน เพื่อแสดงถึงการยอมรับในกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน

(๖) สถาบันการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาคท้องถิ่นประสานกับชุมชนพัฒนาองค์ความรู้และแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ โดยรัฐหรือสถาบัน

๑.๕ แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสื่อสาร ลักษณะของสังคมไทยต้องเผชิญกับภัยคุกคามทางด้านเศรษฐกิจ โดยเสริมสร้างปัจจัยที่เป็นข้อได้เปรียบในการแข่งขัน ซึ่งเห็นพ้องต้องกันทั้งหมดทั่วโลกว่าปัจจัยที่เป็นข้อได้เปรียบมีอยู่ ๔ ประการ คือ (๑) คุณภาพของประชากรและ

กำลังคน ใครที่มีประชากรที่มีคุณภาพสูงมีกำลังคนเพียงพอและมีคุณภาพด้วยจะแข่งขันกับใครก็ได้ (๒) มีขีดความสามารถในการจัดการ (๓) มีระบบสารสนเทศ คือข่าวสารข้อมูลที่สมบูรณ์เพียงพอที่จะใช้ในการตัดสินใจ (๔) มีเทคโนโลยีที่เหมาะสม สามารถพึ่งพาตนเองได้และใช้เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา ไม่ว่าเกษตร อุตสาหกรรม และการดำเนินชีวิตประจำวัน สิ่งที่จะนำไทยขึ้นสู่เวทีโลกช่วยให้สังคมไทยดำรงความเป็นไทยได้ ต้องเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยได้โดยทั้งสองอย่างสมดุล ไม่ขัดกัน อันมีรูปแบบ คือ การศึกษาต้องเป็นการศึกษาตลอดชีวิต มองการศึกษาเป็นปัจจัยที่ห้าของการดำเนินชีวิต เป็นการศึกษาสำหรับทุกคน เพื่อพัฒนาค่านิยม ทั้งเป็นสากลและค่านิยมไทย ปรับปรุงประเพณีให้ทั้งสองสามารถอยู่ร่วมกันได้ การศึกษายุคนี้ในทุกระดับสิ่งที่ต้องปฏิรูปกันมากก็คือ ทำอย่างไรจะให้การศึกษาเพื่อคนได้แสวงหาความรู้เอง ใฝ่ความรู้และแหล่งวิทยาการ รู้วิธีศึกษาหาความรู้ เพื่อให้การศึกษานั้นเป็นระบบและกระบวนการที่พัฒนาคน เพื่อให้คนออกไปพัฒนาสังคมพร้อมที่จะเผชิญกับภัยคุกคามและมีความรู้ สามารถที่รับโอกาสเพื่อนำพาประเทศเราไปสู่เวทีโลกได้อย่างสำเร็จ... (วิจิตร ศรีสุวาน, ๒๕๔๐)

การจัดการศึกษาน่าจะมองดูในสองสภาวะคือ สภาวะธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองเป็นธรรมชาติไม่ต้องมีใครมาเปลี่ยนแปลงเป็นตัวของมันเอง เช่น ความเป็นเด็ก ความเป็นหนุ่มสาว ความแก่ ความหิวกระหาย ฯลฯ นอกจากนี้ส่วนที่เป็นคุณธรรม เป็นสิ่งที่ทำให้มีขึ้นถ้าไม่ทำก็ไม่มี “ธรรม” เกิดจาก ธรรมชาติคือการศึกษาปฏิบัติธรรมเปรียบได้กับดินตามท้องไร่ท้องนาทั่วไป ตามธรรมชาติหากนำไปขายก็ไม่ได้ราคานัก แต่ถ้านำมาปั้นเป็นโอ่งเป็นไห เป็นถ้วยเป็นชามหรือ เครื่องเบญจรงค์ ดินก็เปลี่ยนสภาพตามธรรมชาติเป็นสภาวะธรรม ส่วนที่เป็นเครื่องใช้ก็เป็นคุณธรรม ทำให้จากสิ่งธรรมดาเป็นของมีราคาได้ คนเราก็สามารถพัฒนาให้มีคุณค่าได้ การส่งเสริมจิตพิสัยของเด็กและเยาวชนให้คุณภาพจึงเป็นการให้การศึกษาที่ถูกต้อง จะช่วยให้เด็กประพฤติปฏิบัติจริยธรรมอีกด้วย (พิสิษฐ์ เจริญสุข, ๒๕๔๐) สถาบันการศึกษาต่างๆจึงควรปรับปรุงนโยบายและระบบการศึกษาให้เหมาะสม โดยเน้นความสำคัญของศาสนาและจริยธรรมควบคู่ไปกับวิชาการ ควรปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาในระดับต่างๆ ตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษาให้มีการเรียนการสอนศาสนาในทุกๆระดับ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องสามารถนำไปให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน (สมพร เทพสิทธา, ๒๕๔๐)

ประเวศ วะสี (๒๕๓๔) ได้เสนอแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่การศึกษาของชาติไว้ดังนี้

- ๑) รัฐบาลประกาศเป็นนโยบายให้ระบบการศึกษาทั้งหมด ศึกษาค้นคว้า เรียนรู้ และ ทำนุ บำรุง ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ๒) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพิมพ์หนังสือ และสื่อในรูปแบบอื่นที่ดีว่าด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีจำนวนมาก และคุณภาพที่เหมาะสมและให้นำมาใช้ในการศึกษาทุกระดับ
- ๓) ส่งเสริมและสนับสนุนทุกระดับทำการศึกษาเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น

โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา วิทยาลัยครู และมหาวิทยาลัย ทำการศึกษาวิจัย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้เรื่องภูมิปัญญาเต็มไปหมด ซึ่งจะทำให้การรับรู้ในระบบ การศึกษาสมบูรณ์ขึ้น อันจะมีผลกระทบต่อความรู้สึกและพฤติกรรมควรเปิดโอกาสให้ครูที่อยู่ใน ท้องถิ่นสร้างตำราจากความรู้ดังกล่าวจากตอนต้นแล้ว ก็เห็นว่าระบบการศึกษาของชาติต้องให้ ความสำคัญของท้องถิ่นมากขึ้น และทำให้ชาติมีพลังความรู้จากของจริงขึ้นทั่วประเทศ

๔) ให้มีการสร้างตำราท้องถิ่น ทุกวันนี้โรงเรียนต่างๆ มีตำราที่แต่งไปจาก ส่วนกลาง ควรเปิดโอกาสให้ครูที่อยู่ในท้องถิ่นสร้างตำราจากความรู้ ดังกล่าวข้างต้น ระบบ การศึกษาของชาติต้องให้ความสำคัญแก่ท้องถิ่นมากขึ้น

๕) ปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในชุมชน อย่างน้อยส่วนหนึ่งให้เป็น โรงเรียนชุมชน ทำหน้าที่ ๓ อย่างคือ (๑) ศึกษาชุมชนให้เข้าใจ (๒) เป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารเพื่อ พัฒนาชุมชน และ (๓) ให้การศึกษาทุกรูปแบบเพื่อพัฒนาชุมชนและตั้งทรัพยากรชุมชน จาก หน่วยราชการอื่นๆ จากภาคธุรกิจและองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาพัฒนาเครือข่ายการ เรียนรู้ ขึ้นทั่วประเทศ โดยวิธีนี้แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ การเมือง สังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมได้ อย่างรวดเร็ว โดยผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญาอื่นๆ และมีเครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่ง เพิ่มศักยภาพของการเรียนรู้ของบุคคลทั่วประเทศ

๖) ปรับระบบการศึกษาทั่วไปรวมทั้งมหาวิทยาลัยด้วย ให้เป็นการศึกษาเพื่อ สร้างหลักฐานของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างมีบูรณาการและโดยการเรียนจากประสบการณ์ ความเป็นจริงในสังคมไทย การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นก็จะเข้าไปอยู่ในการศึกษาเป็นรากฐานของความเป็นมนุษย์

๗) การกระทำความกล้าข้างต้นมีความคล่องตัวโดยรัฐบาลควรจัดงบประมาณ อุดหนุนทั่วไปให้หน่วยงานต่างๆ ตัดสินใจการใช้เอง รัฐเป็นผู้ประเมินผลงานและตรวจสอบความ ถูกต้อง

๘) ส่งเสริมกลไกการทำงานอย่างไม่เป็นทางการและสนับสนุนองค์กรพัฒนา เอกชน สิ่งทีกล่าวนี้อาจหลายอย่างกระทำไดยากเพราะด้วยโครงสร้างการบริหารอย่างเป็นทางการ ทุกระดับ ดังนั้นจึงควรส่งเสริมกลไกการทำงานอย่างไม่เป็นทางการ (Non-formal mechanism) คือ ผู้ปฏิบัติงานต่างรวมกัน ในรูปกลุ่มหรือชมรมหรืออื่นใดที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งทำให้มีอิสระมี ความคล่องตัว มีความต่อเนื่องและมีพลังมากกว่า รัฐควรจัดบุดหนุนพัฒนาเอกชนให้ส่งเสริม การศึกษากับภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชนจะช่วยเชื่อมต่อระหว่างชุมชนและหน่วย งานของรัฐให้ดีขึ้น จะช่วยสานให้เกิดความต่อเนื่องในหน่วยงานรัฐเอง

๙) ภาคธุรกิจให้ทุนทรัพย์สนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชน จัดตั้งมูลนิธิหรือ สถาบันในรูปเอกชน เพื่อส่งเสริมการค้นคว้าให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษา ของไทย

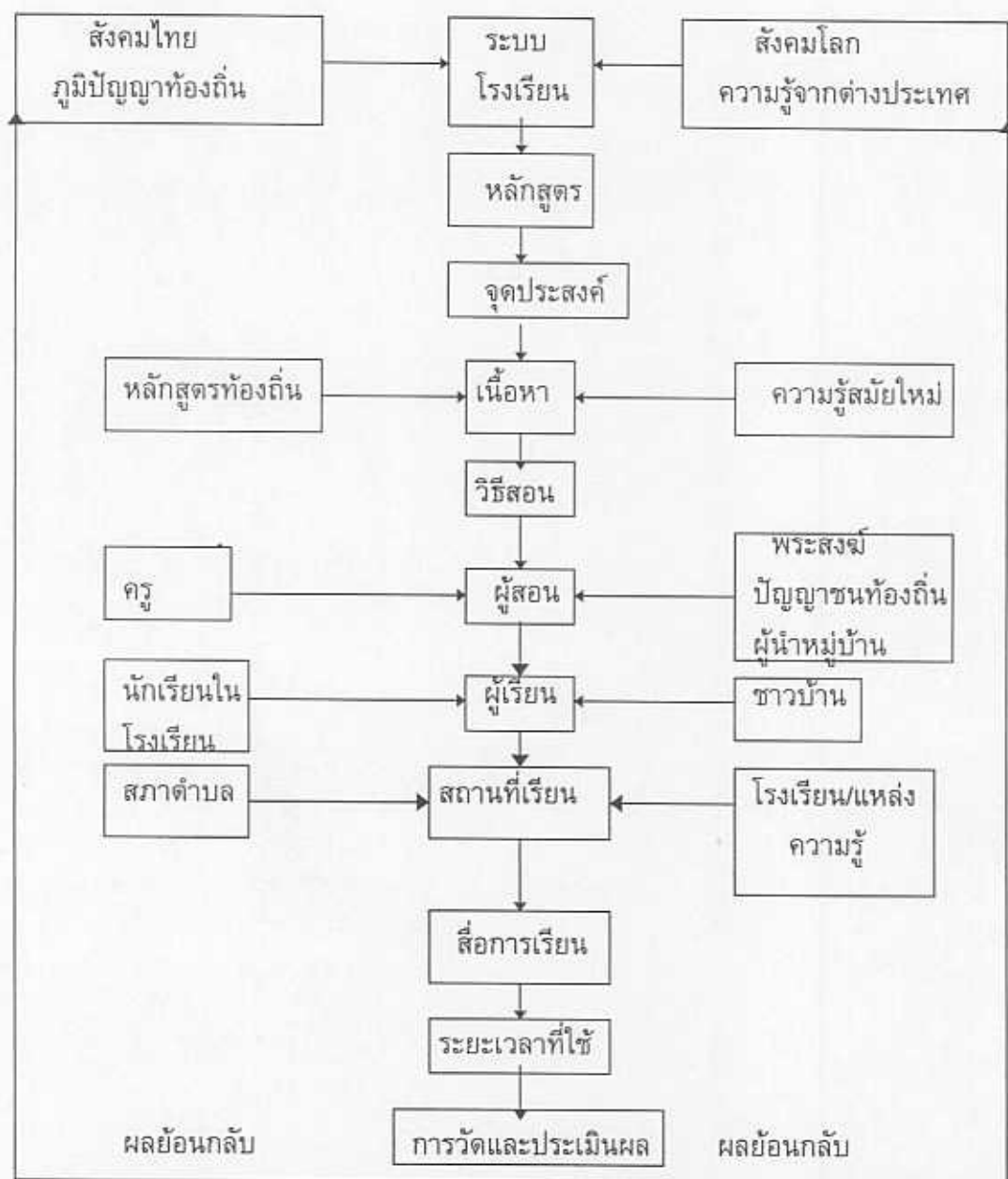
การคัดสรรภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อดำเนินงานการจัดการศึกษา เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบอาชีพทำมาหากิน ตลอดจนการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้รับรู้สู่สาธารณชนในวงกว้าง การคัดเลือกเฟ้นภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการดำเนินงานนั้นมีประเด็นที่พิจารณาตอบคำถามให้ชัดเจนบางประการได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรที่มีคุณค่ามีประโยชน์ในการดำเนินงาน ใครเป็นผู้คัดเลือกเฟ้นภูมิปัญญาท้องถิ่น ใครเป็นผู้ดำเนินการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามประเด็นใหญ่ ๆ นี้มีคำตอบเป็นแนวทางในการดำเนินงานอย่างกว้างขวางดังนี้

๑) ภูมิปัญญาที่คุณค่ามีประโยชน์สำหรับดำเนินงานก็คือ สิ่งที่สามารถสนองต่อการดำเนินชีวิตของกลุ่มคนในท้องถิ่นได้อย่างสงบสุข สอดคล้องกับชีวิตปัจจุบัน

๒) ผู้คัดเลือกเฟ้นภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย บุคคลหลายฝ่าย คือ นักวิชาการ ผู้นำชุมชน และกลุ่มคนในท้องถิ่น

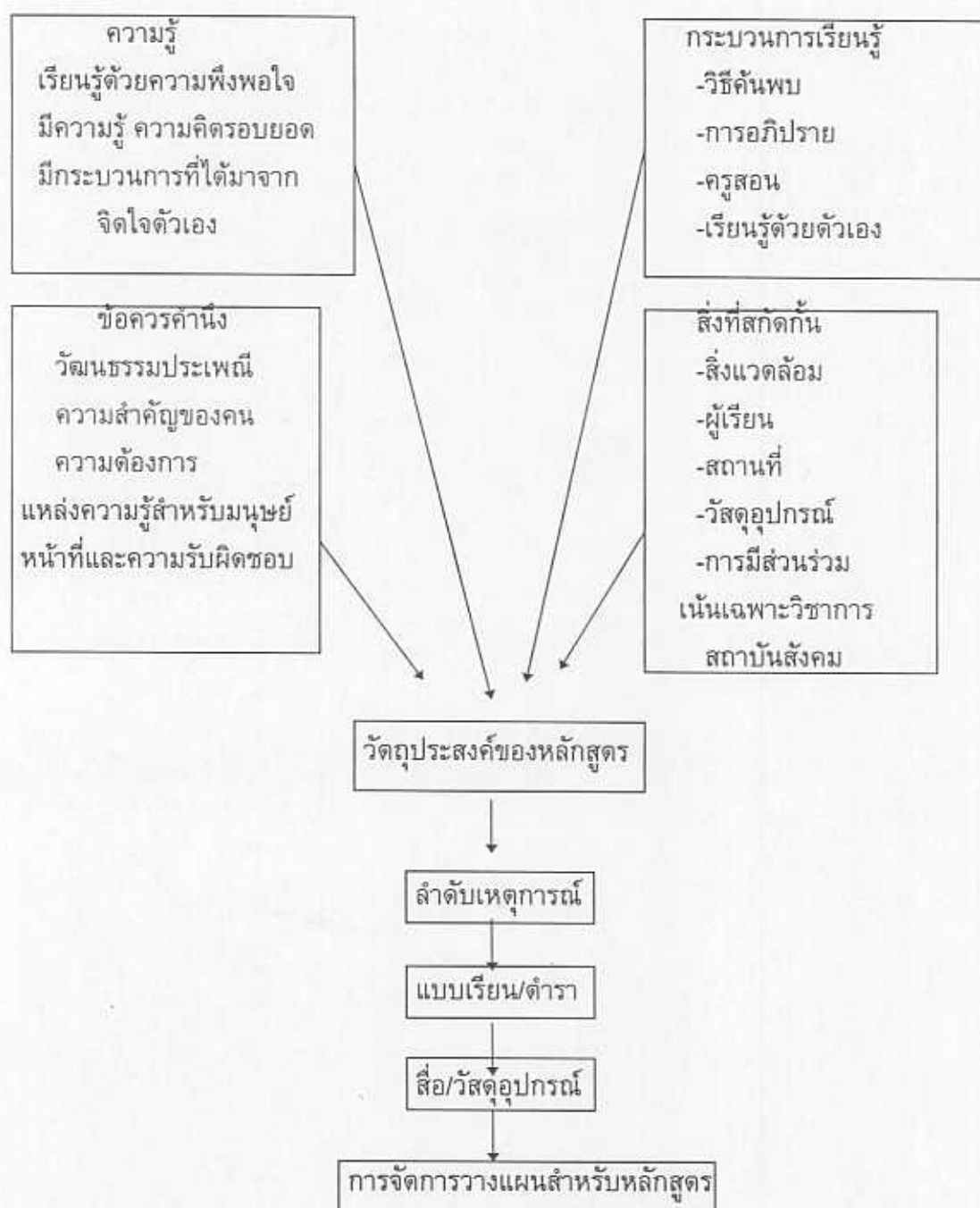
๓) ผู้ดำเนินการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นควรยึดบุคคลในท้องถิ่น โดยเฉพาะผู้รู้ ผู้นำท้องถิ่นเป็นหลัก และมีบุคคลภายนอกเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุน เปิดโอกาสให้บุคคลในชุมชนท้องถิ่นได้แสดงออกถึงศักยภาพของเขา (รัตนะ บัวสนธิ์ , ๒๕๓๙)

สำเนียง สร้อยนาคพงษ์ (๒๕๓๕) ได้ให้แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ ในกระบวนการเรียนการสอน ดังนี้

ภาพที่ ๖ แสดงการจัดกระบวนการเรียนการสอน

Jack Walton (1973) ได้ให้แนวทางการจัดการวางแผนสำหรับหลักสูตร ไว้ดังนี้

ภาพที่ ๘ แสดงแนวทางการจัดการวางแผนสำหรับหลักสูตร

บัญญัติ ๑๐ ประการ ตามแนวของการปฏิรูปการศึกษาโรงเรียนที่ได้มาตรฐานหรือโรงเรียนในอุดมคติ ได้กำหนดให้ มีบุคลากร ครูผู้สอนครบตามเกณฑ์ หากครูขาดแคลนให้ครูที่เกษียณอายุ หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิมาช่วยสอน หรือให้มีระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม องค์การส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไม่ว่าจะเป็นทางด้านวิชาการ หรือการบริหาร เช่นการกำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการท้องถิ่น ได้แก่ การสอนภาษาอังกฤษตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาการสอนวิชาชีพการเกษตร การก่อสร้าง การไฟฟ้า เป็นต้น

กรมวิชาการ การทรงศึกษาธิการ (๒๕๓๙) ได้กำหนดแนวทางการศึกษา เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือว่าเป็นทางออกอย่างหนึ่งในการแก้ไขปัญหาทางการศึกษา การกำหนดหลักสูตรต่อไปในอนาคตควรเปิดกว้างและกำหนดให้น้อยที่สุด คือบอกแต่วัตถุประสงค์เท่านั้น ให้เอาระบวนการขึ้นมาก่อนเนื้อหา เพื่อตรวจสอบดูว่านักเรียนได้เรียนรู้อะไรไปบ้างแล้ว ส่วนเนื้อหาถือว่ารองลงไป การนำหลักสูตรไปใช้ควรประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจกับชุมชนให้เห็นความสำคัญของการศึกษา ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการแก้ไขปัญหา โดยนำภูมิความรู้หรือประสบการณ์ที่ได้สะสมมาแก้ปัญหา เรื่องการเรียนการสอน ครูต้องทำความรู้จักกับชุมชนของตัวเอง ทำตัวเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และนำกำลังส่วนหนึ่งของชุมชนมาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนเพื่อให้ความรู้แก่ผู้เรียน โรงเรียนเป็นสถานที่เพื่อพัฒนาชีวิตและชุมชน สุดท้ายคือชุมชนเป็นตัวหลักหรือเป็นตัวขับเคลื่อนในการจัดการศึกษาในบางลักษณะ แนวทางการจัดการศึกษาในระดับท้องถิ่นที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สามารถกระทำได้ใน ๓ ลักษณะ คือ

๑) ให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการศึกษา และมอบหมายงาน/ กิจกรรมให้นักเรียนไปทำที่บ้าน ผู้บริหารเป็นผู้ประสานงาน ครูและชาวบ้านคอยติดตามผลและประเมินผล ผลงานจะตกเป็นของนักเรียนและชาวบ้าน

๒) ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เด็ก โดยชาวบ้านจะใช้วิธีการนำเด็กไปศึกษาแหล่งความรู้ในชุมชน ครูจะต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้เด็กรู้ว่าถ้าเรียนรู้กับชาวบ้านจะต้องทำอะไร และได้ความรู้อย่างไร

๓) โรงเรียนและชุมชนต้องร่วมกันประสาน การเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชน เข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

ในการนำภูมิปัญญาเข้าสู่ในระบบโรงเรียนนั้น บางท้องถิ่นการประชาสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในโรงเรียนและชุมชนยังไม่ชัดเจนดีนัก ดังนั้น บทบาทของครูผู้สอนควรมีการปรับเปลี่ยนดังนี้

๑) ครูต้องศึกษาชุมชน พร้อมทั้งเก็บข้อมูลกับชุมชน ทั้งการสังเกตและการสอบถามชาวบ้าน ผู้รู้ในท้องถิ่น ตลอดจนการนำสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวผู้เรียน ซึ่งเป็นปัญหาแก่ชุมชน กำหนดไว้ในหลักสูตรเพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนการสอน

๒) ครูต้องศึกษาศาสตร์ชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้านพร้อมทั้งวิชาการศึกษา ดึงเอาศาสตร์ชาวบ้านเข้าไปผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓) ครูควรรหาโอกาสเพิ่มเติมความรู้และศึกษาวิธีการต่างๆ จากการไปเยี่ยมโรงเรียนอื่น เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาตน และพัฒนาโรงเรียนให้ดีขึ้น

๔) ในการจัดการเรียนการสอนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ ครูควรดึงศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาร่วมเป็นวิทยากรหรือที่ปรึกษา ควรระดมบุคลากร คณะบุคคลที่เข้าใจการศึกษา เช่น พระสงฆ์ องค์การท้องถิ่นให้เข้ามาจัดการเรียนการสอนเท่าที่จะทำได้

๕) ครูควรจัดให้มีกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย ไม่ควรยึดแต่ในหนังสือเรียนเท่านั้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (๒๕๓๙) ได้กำหนดแผนงานและงบประมาณประจำปี ๒๕๔๐ ในแผนงานการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา งานดำเนินการประถมศึกษาการสนับสนุนการสอนวิชาชีพในท้องถิ่นงบประมาณ ๙๙,๐๐๐,๐๐๐ บาท และได้กำหนดโครงสร้างแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔) ของแผนงานการจัดการศึกษา คือ งานดำเนินการประถมศึกษา ประกอบด้วยงานประจำ การจัดการสอนศาสนาอิสลาม การจัดหาสื่อการเรียนการสอน การจัดมุมหนังสือและห้องสมุด การจัดหาแบบเรียนและเครื่องเขียน การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น การจัดหาครุภัณฑ์การเรียนการสอนประกอบห้องทดลองและห้องปฏิบัติการ และโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ (๒๕๔๐) มีนโยบายปฏิรูปหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และความเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยยึดหลักการและจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาแต่ละระดับ ให้สนองความแตกต่างของผู้เรียนรวมทั้งเด็กด้อยโอกาส ได้มีมาตรการให้โรงเรียนมีระบบข้อมูลแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพแวดล้อมและลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม เพื่อนำมาใช้เป็นปัจจัยในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

จากสภาพการจัดการศึกษาดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปแนวคิดในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดในโรงเรียน ประถมศึกษาได้ ๓ แนวทางคือ

๑) โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ งานและกิจกรรมให้ไปทำที่บ้าน ครูและปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ติดตามและประเมินผล

๒) ชุมชนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ครูและนักเรียนไปศึกษาความรู้ในชุมชน

๓) โรงเรียนและชุมชน เชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้เข้าด้วยกัน โดยทั้งนี้การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องอยู่ในดุลยพินิจของโรงเรียน และ

ความต้องการของชุมชน ที่จะต้องสอดคล้องกับนโยบายของการศึกษา มีกิจกรรม เนื้อหาสาระ
เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการของผู้เรียน

๒. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการนำเสนอผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการศึกษา เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญา
ท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา ผู้วิจัยได้นำเสนอในรูปแบบของผลการวิจัยใน ๒ ลักษณะ
กล่าวคือ

๒.๑ ผลงานวิจัยในประเทศ

๒.๒ ผลงานวิจัยในต่างประเทศ

ดังจะได้นำเสนอในรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๑ ผลงานวิจัยในประเทศ

อังกูล สมคณีย์ (๒๕๓๕) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาพัฒนา
หลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอุบลราชธานี พบว่า ได้
นำภูมิปัญญาชาวบ้านการประกอบอาชีพมาพัฒนาหลักสูตรในลักษณะปรับกิจกรรมการเรียนการ
สอนหรือกิจกรรมเสริม ด้วยวิธีเชิญเจ้าของภูมิปัญญาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการ
เรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตร ปัญหาที่พบคือ งบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ ไม่เคยได้รับความ
สนใจจากผู้ที่เกี่ยวข้อง เจ้าของภูมิปัญญาขาดทักษะในการถ่ายทอดความรู้ มีภารกิจส่วนตัว
จึงไม่ค่อยมีเวลามาร่วมมือกับทางโรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการพัฒนาหลักสูตร
ครูผู้สอนมีภารกิจมากไม่มีเวลาเพียงพอที่จะพัฒนาหลักสูตร และไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ
ภูมิปัญญาชาวบ้าน

รัตนะ บัวสนธิ์ (๒๕๓๕) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียน
การสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง พบ
ว่า นโยบายระดับเหนือโรงเรียน เช่น นโยบายประเมินคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชั้น
ประถมศึกษา มอบหมายให้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนำไปปฏิบัตินั้น ส่งผลให้ครูผู้นำ
หลักสูตรไปใช้ เกรงว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นจะทำให้การเรียนการสอนเนื้อหาวิชาต่างๆ ในหลัก
สูตรแม่บทจบไม่ทันทั่วทั้งที่ กับการทดสอบประเมินผลสัมฤทธิ์ปลายปีการศึกษา อันจะส่งผลให้
อันดับคุณภาพสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน อยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจ ซึ่งผลอันดับที่ไม่น่า
พอใจนี้ ก็มีผลทางอ้อมต่อการพิจารณาความดีความชอบ และการเลื่อนขั้นเงินเดือนของครูอีก
ส่วนหนึ่งด้วย ครูจึงรีบสอนให้จบเนื้อหาในหลักสูตรแม่บท นอกจากนั้น นโยบายและแผนงาน
ย่อย ๆ อื่น เช่น การจัดประกวดการแข่งขันประเภทต่าง ๆ ก็มีส่วนทำให้อาจารย์ใหญ่และครูต้อง

ตอบปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองนโยบายนั้น เป็นผลให้อาจารย์ใหญ่ และครูไม่มีเวลาทุ่มเทให้กับงานวิชาการโรงเรียนเท่าที่ควร

ระนิต ณ พัทลุง (๒๕๓๙) ได้ทำการศึกษาภูมิปัญญาด้านการเกษตรของหลน หมัดลี ศึกษาด้านแนวคิด รูปแบบ คุณค่า และผลกระทบที่มีต่อสังคมภาคใต้ โดยการเก็บข้อมูล ภาคสนาม จากหลน หมัดลี ครอบคร้ว ชาวบ้านใกล้เคียง ด้วยวิธีสัมภาษณ์ และการสังเกต ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดที่เป็นปัจจัยสำคัญคือ การเรียนรู้และเห็นคุณค่าจากการทำเกษตรแบบพื้นบ้านภายในชุมชน การหาวิธีเพื่อทำการเกษตรเลี้ยงครอบครัวได้และการยึดมั่นต่อคำสอนของศาสนาอิสลาม ทำให้เกิดแนวคิดในการเกษตรแบบพึ่งตนเองโดยคำนึงถึงหลัก ๔ ธาตุ เชื่อว่าพืชบางชนิดมีธาตุที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน จึงสามารถนำพืชเหล่านั้นมาปลูกร่วมกันได้ และคำนึงถึงความสูงต่ำของพืชแต่ละชนิดเมื่อเติบโตเต็มที่ ซึ่งเมื่อนำมาปลูกร่วมกันแล้วจะเจริญเติบโตไม่พร้อมกัน มีต่างระดับกัน กิ่งก้านไม่กีดขวางกัน และเป็นร่มเงาให้แก่กัน ทำให้พืชแต่ละชนิดมีดอกผลที่สมบูรณ์ จากแนวคิดจึงทำให้ทำเกษตรเลียนแบบธรรมชาติ โดยปลูกพืชหลายชนิดในที่ใกล้กัน พืชที่ปลูกพึ่งพากันเองตามธรรมชาติ ไม่ใช้ยาปราบศัตรูพืช หลีกเลี่ยงการใช้ปุ๋ยเคมีจากการทำเกษตรดังกล่าวทำให้ครอบครัวยังมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งทางเศรษฐกิจและความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน อีกทั้งยังช่วยรักษาสมดุลทางธรรมชาติอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีผลต่อสังคมภาคใต้อย่างกว้างขวาง ทั้งในกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มบุคคลอื่น โดยมีผลกระทบต่อแนวคิดและการนำไปปฏิบัติในการทำเกษตรแบบพึ่งตนเอง

๒.๒ ผลงานวิจัยในต่างประเทศ

Harris, Rosalind Patrice (1990) ได้ทำการศึกษา การยอมรับการจัดตั้งสถาบันพื้นที่กลุ่มชนผิวดำและการเกษตรกรรมของโลกที่สามใน ๑๒ โปรแกรมที่ประเทศจาไมกา ศึกษาด้านความต้องการความรู้ด้านเกษตรกรรมจากชนผิวดำ ความรู้ที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเป็นเจ้าของฟาร์มเล็กๆ การฝึกประสบการณ์ที่ได้จากการทำงานในพื้นที่กลุ่มชนผิวดำ ความรู้พื้นฐานและเทคนิควิธีที่ให้การพัฒนา โอกาสการพัฒนาแทนการตามหลังเทคโนโลยีพลังที่ก่อให้เกิดคุณลักษณะบนพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ ความเหมาะสมในการทำฟาร์มเล็กๆ และขีดจำกัดด้านทรัพยากรบุคคล โดยมีตัวบ่งชี้ที่จะทำให้สำเร็จ คือ เทคนิควิธี นโยบายจากทางราชการ และกระบวนการ ทำการศึกษาด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การศึกษาเอกสารและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ข้อที่ค้นพบที่แสดงให้เห็นการประสบผลสำเร็จของกระบวนการที่ได้รับการยอมรับ คือ ข้อบ่งชี้ย่อยที่จะนำไปสู่การรวมนโยบายที่ต้องยึดเหนี่ยวติดกับกับชนบทธรรมนิยม ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของกิจกรรมและสิ่งอื่นๆ ประเด็นที่เป็นพลังที่ทำให้กลุ่มพื้นที่ชนผิวดำยอมรับ คือ มีการควบคุมเล็กน้อย มีอำนาจในการตัดสินใจสูง และมีทรัพยากรที่เพียงพอจึงจะประสบผลสำเร็จของกิจกรรมในโครงการ

Hackler, Jim (1992) ได้ศึกษา ความคลั่งไคล้ และการซ่อนเร้น ของผู้ที่มิหน้าทำให้ ความช่วยเหลือกลุ่มล้าหลัง ความขัดแย้งระบบความยุติธรรมของเยาวชน ในเมลเบิร์นประเทศ ออสเตรเลีย กับการปฏิบัติศาลเด็กและเยาวชน ที่อื่นๆ ในออสเตรเลีย และอเมริกาเหนือ ข้อเสนอแนะที่เมลเบิร์น มีระบบเงินเดือนของนักกฎหมายที่เหมาะสมมีประสิทธิภาพให้คุณ ประโยชน์แก่ลูกค้า ในขณะที่ระบบอื่นให้คุณประโยชน์แก่นักกฎหมาย จากการทดสอบชั้น พื้นฐานในหนึ่งปี จากการสังเกตศาลเยาวชนในออสเตรเลีย มโนภาพเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น การเจาะลึกในกลุ่มตัวอย่าง ข้อถกเถียงที่เป็นภูมิหลังที่มีประสิทธิภาพดีกว่า เพราะ สิ่งแวดล้อม ของศาลเด็ก ห้องพิจารณาคดีของศาลชั้นต้น คุณลักษณะของนักกฎหมาย ผู้ตัดสินคดี นักสังคม สงเคราะห์ และที่ปรึกษาการบริหาร

จากผลการศึกษาวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในแนวคิดการจัดการศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และผลการวิจัยในประเทศและต่างประเทศ สามารถสรุปเป็น แนวทางของการดำเนินการวิจัยได้โดย วิเคราะห์แผนการศึกษาแห่งชาติและแผนพัฒนาทาง ด้านสังคมในการศึกษาสภาพนโยบาย วิเคราะห์หลักสูตรแนวนโยบายหน่วยงานที่เหนือกว่า โรงเรียน เพื่อศึกษาสภาพแนวทางปฏิบัติ วิเคราะห์ข้อคิดเห็นของนักวิชาการเพื่อเป็นข้อเสนอแนะแนวทาง นอกจากนี้ยังได้ให้แนวทางที่จะเป็นกรอบแนวคิดในสร้างแบบทดสอบและแบบ สอบถามเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทาง การจัดการศึกษาเพื่อ ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ชัยภูมิ ซึ่งได้ทำการศึกษาเฉพาะกลุ่มไทยลาว อีกด้วย

๓. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของจังหวัดชัยภูมิ

ในการศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความจำเป็นจะต้องทราบถึงสภาพทั่วไป ของท้องถิ่น นั้นๆ ว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร สภาพทางกายภาพเป็นอย่างไร มีทรัพยากร อะไรบ้าง มีการจัดการศึกษาอย่างไร และที่สำคัญในท้องถิ่นนั้นมีภูมิปัญญาอะไรบ้าง ดังจะได้นำเสนอต่อไปนี้

๓.๑ สภาพทั่วไปของจังหวัดชัยภูมิ

๓.๑.๑ ประวัติความเป็นมา จากหลักฐานที่ค้นพบ สมัยก่อนประวัติศาสตร์จังหวัด ชัยภูมิเริ่มในยุคหินกลาง ประมาณ ๑๐,๐๐๐ ปี ถึง ๔,๔๐๐ ปีที่ผ่านมา และสมัยยุคหินใหม่ซึ่งเป็นยุคการปฏิวัติวัฒนธรรมอย่างแท้จริง และเป็นพื้นฐานของอารยธรรมของมนุษย์...(ประสิทธิ์ คุรุรัตน์ , ๒๕๓๐) นักโบราณคดีให้ความเห็นว่า มนุษย์ดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในแผ่นดินแหลมทอง เป็นมนุษย์ยุคหินใหม่ สืบเชื้อสายมาจากนิกริโด ... ต่อมาพวกตระกูลมอญ-เขมรอพยพมาจาก ตะวันตก บางท่านให้ทัศนะว่ามาจากทางตอนใต้ของจีน ตั้งถิ่นฐานมั่นคงทางตะวันออกของ

แหลมทองเป็นอาณาจักรพูนันจัมปา หรืออมราวดีและขอมเขมรตอนกลางเป็นอาณาจักรของพวกละว้าหรือทวาราวดี ทางตะวันตกเป็นอาณาจักรมอญ (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, ๒๕๒๑) ซึ่งระรุธะเจริญ และประพันธ์ สุริหาร (๒๕๒๐) ให้ทัศนะว่า ละว้าชาวบนหรือเนียงกุลที่มีอยู่ทางภาคกลางและทางภาคอีสานต่อแดนกัน คือ จังหวัดเพชรบูรณ์ ชัยภูมิ นครราชสีมา และเจราคดิพล็อก (อ้างถึงใน ปรีชา อุดระกุล, ๒๕๓๐) เขาสันนิษฐานว่า ภาษาชาวบนน่าจะเป็นภาษาย่อยของมอญโบราณที่พูดกันในสมัยอาณาจักรทวาราวดีซึ่งเป็นอาณาจักรเก่าแก่ที่สุด สอดคล้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มี พระพุทธรูปใหญ่สมัยทวาราวดีอยู่ที่วัดคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์โบราณวัตถุสถานในรุ่นแรกๆ เป็นของสมัยทวาราวดี ได้แก่ เนินดินที่มีเสมาหินขัดเสมาหินเหล่านี้บางแห่งก็เป็นแต่แท่งหิน ที่ทำเป็นรูปใบเสมาหินเท่านั้น บางแห่งก็สลักเป็นกลีบบัวตรงฐาน บางแห่งก็สลักเป็นรูปหม้อน้ำ (คงวิวัฒนาการมาจากหม้อน้ำที่มีต้นบัว และดอกบัว อันเป็นเครื่องหมายของความเจริญหรือการสร้างสรรค์ที่เรียกว่า ปูณเมฆ) สถูปมีลวดลายรูปธรรมจักร และรูปภาพพระพุทธรูปเจ้า พระโพธิสัตว์ ตามชาดกเรื่องต่างๆบ้างซึ่งมีจารึกอยู่ด้วยศาสนสถานที่มีเสมาหินและภาพสลักเรื่องเล่าในชาดกพบมากในเขตเมืองชัยภูมิเก่า อำเภอกอนสวรรค์ และอำเภอเกษตรสมบูรณ์ โบราณวัตถุสถานสมัยประวัติศาสตร์ที่พบเป็นปราสาทหินและกู่หรือปรางค์แบบขอมน้อยเป็นของพุทธศาสนาคติมหายาน เมื่อขอมมีอำนาจในภาคอีสานพวกขอมได้สร้างถนนหลวง ปราสาท ปรางค์ ศาสนสถานที่ทำด้วยศิลาแลงอยู่ได้หนาน ในจังหวัดชัยภูมิมีปรางค์กู่ซึ่งเป็นปราสาทเก่าแก่ บริเวณอยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดไปทางทิศตะวันออก ๑ กิโลเมตร(องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต ๑ , ๒๕๓๗) ขอมได้ปกครองดินแดนส่วนนี้สืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน จนในที่สุดก็อ่อนกำลังลง ชนชาติไทยลาวอพยพมาจากทางตอนใต้ของจีนมาสู่คาบสมุทรแห่งนี้ มีกำลังเข้มแข็งยิ่งขึ้น จึงประกาศตนเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อขอมและสถาปนาเป็นอาณาจักรขึ้น จากหลักฐานลายลักษณ์อักษรหนังสือผู้ก่อร่างคราตุ กล่าวถึงประชาชนที่ร่วมกันสร้างพระอัฐกธาตุ(พระธาตุพนม) ประกอบด้วยเมืองหรือนครรัฐต่างๆ ดังนี้

- ๑) นครจุลณีพรหมทัต อยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำโขงใต้แก่ง แคว้นดงเกีย
ดินแดนสิบจุไทย
- ๒) นครอิทธิบุรี อยู่ทางตอนใต้ ใต้แก่ง กัมพูชาสมัยโบราณ
- ๓) นครหนองหานหลวง อยู่บริเวณหนองหารสกลนคร
- ๔) นครหนองหานน้อย อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของหนองหานหลวง คือ
บริเวณหนองหาร กุมภวาปีปัจจุบัน
- ๕) นครศรีโคตรบูรณ์ แคว้นที่ประดิษฐ์พระอัฐกธาตุ เดิมอยู่ฝั่งตรงข้าม
อำเภอพระธาตุพนม ภายหลังย้ายมาอยู่ริมฝั่งด้านเหนือของพระธาตุพนมเรียกว่า มรุกขนคร
- ๖) นครกุรณทหรือโยธยา บางท่านสันนิษฐานว่าอยู่ทางภาคกลางหรือนคร

ศรีสังขนาลัย แต่การวิเคราะห์ของจารุบุตร เรื่องสุวรรณ(๒๕๒๑) ตามหนังสืออุรังคนิทานแล้ว น่าจะเป็นพระธาตุหนองสามหมื่น อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ เพราะอยู่ใกล้กับเทือกเขาแดง พญาผ้อ

๗) นครสาเกต อยู่ทางจังหวัดร้อยเอ็ดในปัจจุบัน (ประสิทธิ์ คุนุรัตน์, ๒๕๓๐) จากหลักฐานดังกล่าวมีความสอดคล้องกับปูชนียสถานสำคัญแห่งหนึ่งในท้องที่ตำบลบ้านแก่ง อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ชาวบ้านเรียกว่าพระธาตุบ้านแก่ง หรือพระธาตุหนองสามหมื่น มีขนาดสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้าง ๑๐ เมตร สูง ๒๕ เมตร ก่อด้วยอิฐถือปูน ซึ่งเดิม วิศวกรย์พจนกิจ ได้ถ่ายรูปส่งให้ กรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ ตันเรื่องเดิมของพระธาตุหนองสามหมื่นมีอยู่ว่า พระธาตุหนองสามหมื่นนั้น พระสังข์ทองได้จัดทำไว้เป็นอนุสรณ์ โดยเอากระดูก ทรัพย์สมบัติอันล้ำค่าของป้าตายายมาฝังไว้รวมกัน แล้วก่อพระธาตุองค์อื่น เดิมมีกระดิ่งโคพอควรแขวนอยู่บนยอดดอยพระธาตุ ห่างจากบ้านแก่งไปทางทิศใต้ ๑ กิโลเมตร เป็นอุโมงค์สลักหินเป็นรูปเจ้าเงาะ กับนางรณาดิดไว้ ลักษณะอุโมงค์พออาศัยได้สองคน และทางจากบ้านไปคดงอ วกไปวนมา จนชาวบ้านเรียกว่า "หนทางไปบ้านเจ้าเงาะ" ที่แห่งนี้มีนิทานเรื่องสังข์ทองเล่าสืบต่อกันมาเป็น ภาษาพื้นเมืองดังนี้

ยังมีเมืองหนึ่งนั้น เรียกชื่อ พารานคร หรือ พาราณศรี แห่งนครแคว้นนั้นมีภูเขาหลวงกัน ทางเหนือยาวย่านทางใต้เขาซ้อนทับกัน บางลูกนั้นโดดเดี่ยวเป็นสัญญา บุรพาเห็นแห่งภูแก้ว ภูตะเภามาขึ้นกลางเป็นลดหลั่นความสัมพันธ์ครั้งพุนบุญนั้นจอมมา มีพญาหนึ่งเอ็นชื่อว่า สามล นางมณฑามิ่งขวัญเมียแก้ว ปกครองแคว้นแดนดินขึ้นด่อน พารานครใหญ่กว้างเมืองนี้ อยู่สบาย บ่เคยเกิดเหตุฮ้ายอันทุกข์แนวใด อันตรายโภยภัยบ่มาเคยมาต้อง เคยเป็นเคหา ห้องสามลตั้งแต่เก่า เป็นบ้านนกก็เป็นบ้านค่านิทานก้อมเล่ามา สามลทำมีบุตรหลายขนาด สวยลิลล้า งามแท้หล่อเหลา มีเจ็ดคนลูกเต้าหน่อแนวษัตริย์ สมกับเป็นพญานั่งปองเป็นเจ้า ทั้งมเหสีเหง่า มณฑาขมขึ้น แสนสนุกยิ่งล้ำเมืองนี้แต่เดิม ลูกน้อยน้องหลานนามว่า รณา ผิว โสกาเพียงจันทร์ อ่อนละไมใจกล้า ปรารถนาสินสร้างบุญทานบ่ได้ขาด บุญช้อยบุญนี้ต่างคน (เดิม วิศวกรย์พจนกิจ, ๒๕๑๓)

การอพยพตั้งถิ่นฐานชนชาติไทยลาวฝ่ายเหนือ ที่อพยพมาอยู่ดินแดนภาคอีสาน นั้น ทอยกันเป็นหมู่เล็กหมุ่ย่อยแยกย้ายกันอยู่ห่างๆ การอพยพที่เห็นเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้ คือ

๑) สมัยพระครูโพนสะเม็ด อพยพญาติโยมและเจ้าหน่อภษัตริย์ (เจ้าสร้อยศรีสมุทร) ไปอยู่แคว้นจำปาศักดิ์ ราว พ.ศ. ๒๑๙๖ แล้วกระจายขยายตามลุ่มแม่น้ำ สาขาแม่น้ำโขง จนถึงสุวรรณภูมิ (ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งอยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด อยู่ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้)

๒) สมัยพระตา และ พระวรราชภักดี สองพี่น้องอพยพครอบครัวและปาว ไพร่ บริวาร หนีความขัดแย้งและความยุติธรรมของการปกครองเวียงจันทร์ ใน พ.ศ. ๒๓๑๔ ญาติพี่น้องเชื้อสายพระตาพระวอ ได้เข้ามาสร้างสรดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือเจริญรุ่งเรืองด้วยน้ำพักน้ำแรง ปี พ.ศ. ๒๓๑๐ พระเจ้าสิริบุญสารได้ขึ้นครองราชสมบัติ โดยการ

ช่วยเหลือและสนับสนุนขบถเลี้ยงของพระวอพระตาตรงกับปีที่กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าครั้งที่ ๒ ต่อมา ปี พ.ศ. ๒๓๑๑ ตรงกับสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี พระตาและพระวอราชภักดีเสนาบดีเกิดขัดใจกับพระเจ้าสิริบุญสารอย่างแรง จึงอพยพครอบครัวไพร่พลมาอยู่ที่หนองบัวลุ่มภู ทางฝ่ายเวียงจันทร์ยกไพร่พลติดตามแต่ถูกตีแตกไป พระตาและพระวอราชภักดี จึงกลับมาบูรณะสร้างเมืองหนองบัวลุ่มภู ใหม่ให้นามว่า นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน ยกพระตาผู้พี่ขึ้นครองเมือง พระวอราชภักดีเป็นอุปราชและแบ่งไพร่พลยกไปตั้งบ้าน (ประสิทธิ์ คุณรัตน์, ๒๕๓๐) โดยให้หลวงราชโกษาญัครองเมืองฝ่ายชาวพม่า ทำสวนทำนามครองบ้านภูเวียง และทำเวียงทำสวนครองบ้านภูเขียว (นิวัฒน์ พ.ศรีสุวรรณนท์, ๒๕๒๙) ต่อมาในสมัยพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกตั้งเมืองภูเขียวเป็นหัวเมืองเอก พระยาภิรมย์ไกรภักดีเป็นเจ้าเมืองและเมื่อสมัยพระยาไกรสีหนาทเจ้าเมืองภูเขียวได้ช้างเผือกพังสีประหลาดจากบ้านสีประหลาด (ท้องที่ตำบลหนองคอนไทย อำเภอกุฉินารายณ์) ไปทูลเกล้าถวาย ทรงโปรดฯ ให้นำเงินค่าความชอบตามสมควร เวลานั้นภูเขียวตั้งอยู่ที่บ้านยาง ที่ตั้งอำเภอกษัตริย์สมุทรเวลานี้ คงจะเอานามภูเขียวซึ่งเป็นภูเขาลูกหนึ่งที่สูงใหญ่กว่าบรรดาขุนเขาทั้งหลาย ในเทือกเขาแดงพญาผ้อมาขนานนาม (เดิม วิชาญพจนกิจ, ๒๕๑๓) จนปี พ.ศ. ๒๓๖๐ ตรงกับสมัยพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้มีข้าราชการสำนักเจ้าอนุวงศ์เมืองเวียงจันทร์ชื่อนายแล ได้อพยพครอบครัวและบริวารมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านหนองน้ำขุ่น แล้วย้ายไปอยู่ที่โนนน้ำอ้อม บ้านสีลองและได้ส่งส่วยให้เจ้าอนุวงศ์ ได้รับแต่งตั้งให้เป็น “ขุนภักดีชุมพล” เมื่อบ้านสีลองขาดแคลนน้ำ ก็อพยพชาวเมืองไปตั้งที่หนองปลาเฒ่าและหนองหลอด เรียกว่า “บ้านหลวง” ได้ขึ้นตรงกับเมืองนครราชสีมา โดยได้ส่งส่วยให้กับพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งบ้านหลวงให้เป็นเมืองชัยภูมิ มีขุนภักดีชุมพลเป็นเจ้าเมืองโดยแต่งตั้งเป็นพระภักดีชุมพล

ต่อมาเมื่อเจ้าอนุวงศ์ยกทัพมาตีเมืองนครราชสีมา และกวาดต้อนผู้คนไปเมืองเวียงจันทร์ไปถึงทุ่งสัมฤทธิ์ ชาวเมืองนครราชสีมาหนีโดยคุณหญิงโมก็ถูกซื้อขึ้นต่อด้าน พระยาภักดีชุมพลก็ยกทัพออกช่วยตีจนชาวลาวจนชาวลาต้องล่าถอยไป มีส่วนหนึ่งได้เข้ายึดเมืองชัยภูมิไว้และเกลี้ยกล่อมให้พระยาภักดีชุมพลร่วมเป็นกบฏด้วย แต่พระยาภักดีชุมพล (แล) ไม่ยอมร่วมด้วย จึงถูกจับได้ที่ด่านมะขามใหญ่ ซึ่งปัจจุบันทางราชการได้ตั้งศาลชื่อว่า “ศาลพระยาภักดีชุมพล(แล)” รัชกาลที่ ๓ ทรงแต่งตั้งเจ้าเมืองคนใหม่คือ นายเกตุให้เป็นเจ้าเมืองแทน มีบรรดาศักดิ์เป็นพระภักดีชุมพล(เกตุ) และย้ายเมืองจากบ้านหนองปลาเฒ่าไปอยู่ที่บ้านโนนปอปิด ต่อมานายที่เจ้าเมือง ก็ย้ายจากบ้านโนนปอปิดมาอยู่ที่บ้านหินตั้งจนถึงปัจจุบัน (สำนักงานจังหวัดชัยภูมิ, ๒๕๓๙)

เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชดำริว่าการปกครองเท่าที่เป็นอยู่ ยังห่างพระราชเนตรพระกรรณอยู่มาก ทั้งอยู่ห่างไกลความเจริญและประกอบด้วยสมัยนั้น ดินแดนอินโดจีนกำลังถูกคุกคามจากมหาอำนาจแสงล่าเมืองขึ้น ฝรั่งเศสได้บุกรุกเอาประเทศ เวียดนามและกัมพูชา ไปอยู่ในอารักขา จึงได้มีสารตรา

โปรดเกล้าฯให้จัดราชการบริหารส่วนภูมิภาคขึ้นมาใหม่ เป็นหัวเมืองฝ่ายลาวกลาง ได้รวบรวมหัวเมืองเอก ๓ หัวเมือง หัวเมืองโท ตรี และจัตวา ๑๖ หัวเมืองหัวเมืองเอกได้แก่ ๑) เมืองนครราชสีมา ๒) เมืองชนบท ๓) เมืองภูเขียว ที่เรียกว่าหัวเมืองฝ่ายลาวกลางเข้าใจว่า เดิมทางราชการเรียกตามประชาชนสามัญสมัยเก่าสำหรับเข้าใจง่าย เห็นจะหมายเอาหัวเมืองที่อยู่ระหว่างกลางแดนมณฑลลาวพวนกับมณฑลลาวกาวในสมัยนั้นก็ ได้ บรรดาหัวเมืองฝ่ายลาวกลางมีดังนี้

ตารางที่ ๒ แสดงถึงหัวเมืองฝ่ายลาวกลาง

ลำดับ	นามเดิมบ้าน	ตั้งเป็นเมือง	เมื่อ พ.ศ.	หมายเหตุ
		ฯลฯ		
๑๕	หนองบัวโนนเปือย (หรือบ้านหินตั้ง)	ชัยภูมิ	๒๓๗๔	ขึ้นชนบท(บ้านหินตั้ง) ย้ายมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๖ สมัยพระภักดีชุมพล ที่)เจ้าเมือง
๑๖	แก้วจตุ	จัตุรัส(เมืองสี่มุม)	๒๓๕๒	ขึ้นชนบทต่อมาขึ้นกับชัยภูมิ
๑๗	ขวน	บ้านเฝ้าณรงค์	๒๓๕๔	ขึ้นกรุงเทพฯ ต่อมาขึ้นนครราชสีมา
๑๘	ลาด	ภูเขียว	๒๓๔๐	ย้ายจากบ้านลาดมาอยู่ที่ฝักบัวอำเภอกุเหนียวปัจจุบัน
๑๙	ยาง	เกษตรสมบูรณ์	-	ขึ้นอยู่อำเภอกุเหนียวตั้งในรัชกาลที่ ๓ ไม่ทราบว่าเป็นปีใด
		ฯลฯ		

(เดิม วิพากษ์พจนกิจ : ๒๕๑๓)

๓.๑.๒ สภาพทางกายภาพ จังหวัดชัยภูมิอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งอยู่ที่เส้นรุ้ง ๑๕ องศาเหนือ เส้นแวงที่ ๑๐๒ องศาตะวันออก บนขอบที่ราบสูงอีสานทางด้านทิศตะวันตกซึ่งตรงกับใจกลางของประเทศไทย สูงจากระดับน้ำทะเล ๖๓๑ ฟุตทางทิศตะวันออกของแม่น้ำป่าสัก เทือกเขาที่กั้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคกลาง คือ เทือกเขาเพชรบูรณ์

ลักษณะที่เด่นชัดของเทือกเขาคือ ด้านบนยอดเป็นที่ราบ ด้านข้างเป็นผาค่อนข้างชันเนื่องจากจากการยกตัวของเปลือกโลกขึ้นมาเป็นผืนแผ่นดินใหญ่ๆ โดยไม่มีการบีบอัดให้เกิดการคดงอของชั้นหินมากนัก เป็นแนวตั้งต้นจากอำเภอด่านซ้ายจังหวัดเลย ทอดยาวมาทางทิศใต้จนถึงอำเภอบำเหน็จณรงค์จังหวัดชัยภูมิ รวมความยาว ๓๐๖ กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพฯ วัดจากทางรถยนต์ ๓๓๒ กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ ๑๒,๗๗๘.๓ ตารางกิโลเมตร มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ ๓ ของภาคและอันดับ ๘ ของประเทศ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้

- ๑) ทิศเหนือ ติดกับ จังหวัดเพชรบูรณ์และจังหวัดขอนแก่น
- ๒) ทิศตะวันออก ติดกับ จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดนครราชสีมา
- ๓) ทิศใต้ ติดกับ จังหวัดนครราชสีมา
- ๔) ทิศตะวันตก ติดกับ จังหวัดลพบุรี และจังหวัดเพชรบูรณ์

ภูมิประเทศประกอบไปด้วยป่าและภูเขาร้อยละ ๕๐ นอกนั้นเป็นที่ราบสูง บริเวณตอนกลางของจังหวัดเป็นที่ราบ มีพื้นที่ป่าไม้และภูเขาเรียงรายจากทิศตะวันออกสู่ทิศตะวันตก ประกอบด้วยเทือกเขาที่สำคัญ คือ ภูอิเฒ่า ภูแลนคา และภูพังเหย ทำให้พื้นที่จังหวัดถูกแบ่งออกเป็น สองส่วน คือ

- ๑) ส่วนเหนือ มีอำเภอนองบัวแดง แก้งคร้อ บ้านแท่น เกษตรสมบูรณ์ ภูเขียว คอนสาร และกิ่งอำเภอกักตี่ชุมพล
- ๒) ส่วนใต้ มีอำเภอเมือง บ้านเขว้า จัตุรัส บำเหน็จณรงค์ เทพสถิต หนองบัวระเหว คอนสวรรค์ กิ่งอำเภอเนินสง่าและกิ่งอำเภอซับใหญ่

๓.๑.๓ ทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบด้วย

- ๑) ทรัพยากรป่าไม้ ประกอบด้วยป่าสงวนแห่งชาติ ๑๑ ป่า เนื้อที่ ๒,๐๖๔,๘๓๙ ไร่ อุทยานแห่งชาติ ๓ แห่งได้แก่ อุทยานแห่งชาติตาดโตน อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว อุทยานแห่งชาติไทรทอง และวนอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

- ๒) ทรัพยากรดิน ประกอบด้วย กลุ่มดินไร่ กลุ่มดินกละ กลุ่มดินนา กลุ่มดินภูเขา กลุ่มดินเค็ม และกลุ่มดินทราย

- ๓) ทรัพยากรน้ำ ประกอบด้วยแหล่งน้ำผิวดิน ได้แก่ ลำน้ำชี ลำน้ำพรม ลำน้ำชีลอง ลำน้ำปะทาว ลำน้ำคันชู ลำน้ำสามหมอ และลำน้ำเชิญ แหล่งน้ำใต้ดินเป็นแหล่งน้ำที่มีคุณภาพดี พบทางตอนเหนือของอำเภอกอนสาร บ้านแท่น ภูเขียว เกษตรสมบูรณ์ แก้งคร้อ และหนองบัวแดง แหล่งน้ำชลประทาน ได้แก่ เขื่อนจุฬาภรณ์ โครงการเขื่อนชีบน

- ๔) ทรัพยากรแร่ธาตุ ประกอบด้วยทองคำขาว ทองแดง เหล็กสินเธาว์ และโปแตส ในเขตพื้นที่อำเภอบำเหน็จณรงค์

๕) พืชเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ข้าว มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน(เริ่มปลูกมากตั้งแต่ปี ๒๕๒๗ เป็นต้นมา) ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ ปอแก้ว ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ถั่วลิสง พริก มะม่วงแก้ว ฯลฯ

๓.๑.๔ สถานที่ท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย

อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพระยาแล ศาลเจ้าพ่อพระยาแล อุทยานตาโดน ปรางค์กู๋ น้ำตกผาเอียง อ่างเก็บน้ำช่อระกา ภูแฝด ภูพระ สระหงษ์ หมู่เสมาทินทรายบ้านกุดโง้ง วนอุทยานป่าหินงาม น้ำตกวังอาตุร(เทพประทาน) น้ำตกห้วยฝรั่ง(เทพพนม) น้ำตกเสด็จทอง(เทพวังทอง) น้ำตกสะพานหิน(เทพไทรย้อย) น้ำตกเทพภูทอง น้ำตกเทพเนรมิต น้ำตกเทพนา เขาพนมโดม พระพุทธรูปเขายายหอม เขื่อนจุฬาภรณ์ พระธาตุกุดจอก พระเตือโกน พระเจ้าองค์ดี้อ น้ำตกห้วยหลัว พระธาตุหนองสามหมื่น อ่างเก็บน้ำหนองบึง แท่นหินโบราณ ถ้ำหลุบไฮ ถ้ำผาเก็ง ถ้ำวัวแดง ถ้ำแก้ว ถ้ำพระ ถ้ำประทุน ผาเก็ง ช่องสามหมอ วัดป่าสุขใจ ศาลปู่ดั่งยาดี อ่างเก็บน้ำลำปะทาว บึงหนองบัว บึงแวง หลวงพ่อใหญ่ พระพุทธรูปชัยภูมิพิทักษ์ ภูพญาผ่อ ป่อโซโหล่ น้ำตกเหวนาคำ น้ำตกไทรทอง น้ำตกขวนชม ระหว่ววันเขาตะเงาะอุดมพร บึงระหาน หลวงพ่อโค ศาลประดิษฐานอนุสาวรีย์ภุชชัย พระพุทธรูปเขายายหมื่น ดาดน้ำตก อ่างเก็บน้ำบาซ่าน

๓.๑.๕ การศึกษา จังหวัดชัยภูมิมีพัฒนาการศึกษา ๒ รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังนี้ (ข้อมูลปีการศึกษา ๒๕๓๘)

๑) การศึกษาในระบบโรงเรียน มีดังนี้ คือ

(๑) ชั้นก่อนประถมศึกษา เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ๙๖ ศูนย์ โรงเรียนอนุบาลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ๕๘๕ หมู่บ้าน สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน ๑๖ แห่ง ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ๑๓๑ ศูนย์

(๒) ชั้นประถมศึกษา มี ๗๕๗ โรงเรียน(รวมโรงเรียนสาขาค่วย)

(๓) ชั้นมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา ๖๓ โรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ๙๒ โรงเรียน

(๔) ระดับอาชีวศึกษา จำนวน ๔ แห่ง

(๕) ระดับอาชีวเอกชน จำนวน ๑ แห่ง

๒) การศึกษานอกโรงเรียน มีดังนี้ คือ

(๑) โรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ จำนวน ๔๓ หมู่บ้าน

(๒) วิทยาลัยสารพัดช่าง จำนวน ๑ แห่ง

(๓) ห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด ๑ แห่ง และอำเภอละ ๑ แห่ง

(๔) ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ๗๘๗ แห่ง

(๕) ศูนย์ฝึกอาชีพในหมู่บ้าน ๑๑ หมู่บ้าน

(๖) สาขาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช ๑ แห่ง

๓) สถาบันศาสนา พุทธศาสนิกชน ๑,๐๘๐,๒๔๘ คน (ร้อยละ ๙๙.๔๕)

จำนวนวัด ๕๔๓ แห่ง มุสลิม ๑.๔๑๗ คน (ร้อยละ ๐.๑๓) ไม่มีมัสยิด คริสเตียน ๔,๐๓๓ คน (ร้อยละ ๐.๓๗) โบสถ์ ๑๓ แห่ง อื่น ๆ ๔๔๓ คน(ร้อยละ ๐.๐๔) ที่มา : สำนักงานจังหวัดชัยภูมิ (๒๕๓๙)

๓.๒ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่กลุ่มไทยลาว

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และสภาพทางกายภาพที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น คนในดินแดนจังหวัดชัยภูมิรู้จักการปลูกข้าวเลี้ยงสัตว์ ทำภาชนะต่างๆ ทำเครื่องมือเครื่องใช้และประเพณีตั้งแต่โบราณกาล ซึ่งอาจจะแบ่งเผ่าพันธุ์เป็น ๒ จำพวกคือพวกที่สูง อาศัยอยู่ในป่าเขา ลำเนาไพรมีแหล่งเพาะปลูกน้อย มีแหล่งน้ำน้อยไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูกด้วยระบบที่เรียกว่า "เฮ็ดไฮ้" โดยเอาไฟเผาป่าให้ราบไม่ต้องไถต้องพรวน เอาไม้ปลายแหลมแทงเป็นรูนำเมล็ดพันธุ์หยอดลงตามรู แล้วปล่อยทิ้งไว้ตามยถากรรม ดินจึงกักโยกย้าย พวกที่ราบ คือพวกที่อาศัยอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีการชักน้ำมาหล่อเลี้ยงพืชพันธุ์ ที่เพาะปลูกได้มีดินตะกอน ทั้บถมกัน มีความอุดมสมบูรณ์สูงทั้งนั้น จึงมีต้งย้ายที่อยู่ และเป็นชุมชนที่หนาแน่นขึ้น เป็น หมู่บ้าน เป็นรัฐและอาณาจักร (สุจิตต์ วงษ์เทศ, ๒๕๔๐) จากที่กล่าวข้างต้นกลุ่มไทยลาวน่าจะอยู่ในกลุ่มที่ราบ ซึ่งสอดคล้องกับศรีศักร วัลลิโภดม (๒๕๓๔) ที่กล่าวถึงคนอีสานในยุคแรกๆ ของกลุ่มในไทยอยู่ในแอ่งโคราช บริเวณลุ่มแม่น้ำดอนบน มีอารยธรรมลักษณะพิเศษ คือ มีภาชนะดินเผา ขุดน้ำโคลนสีแดง ที่มีรูปภาพและรูปแบบแตกต่างกันจากกลุ่มอื่นๆ มีความรู้และก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเกี่ยวกับโลหะ ดังที่พบพระพุทธรูปในศิลปะกรรมแบบทวาราวดี ตลอดจนมีเสมาหินหรือหินตั้ง(Megaliths) ที่ใช้ปักกำหนดขอบเขตศักดิ์สิทธิ์ หรือขอบเขตพระอุโบสถ หรือสถานที่ทำพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเป็นความเชื่อ อำนาจเหนือธรรมชาตินอกจากนี้ยังมีภาพเขียนที่เขาจันทร์งาม จังหวัดนครราชสีมา ทำให้รู้ว่าการฟ้อนและขับคลอคู่กับหมอลำแคนด้วย บุคคลเหล่านี้คือ หมอผี มีความรู้พิเศษ และเป็นหัวหน้าประกอบพิธีกรรมเพื่อสื่อสารกับอำนาจเหนือธรรมชาติ สภาพภูมิปัญญาของจังหวัดชัยภูมิในพื้นที่กลุ่มไทยลาว ประเด็นที่ต้องศึกษา คือ ภูมิปัญญาด้านความเชื่อ ภูมิปัญญาด้านการอยู่ร่วมสัมพันธ์กันและภูมิปัญญาด้านการทำมาหากิน

๓.๒.๑ ภูมิปัญญาด้านความเชื่อ เป็นแนวความเชื่อที่สืบต่อกันมาเพื่อการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เช่น ความเชื่อแบบพุทธศาสนา ได้แก่ พิธีสวดมนต์ไว้พระ พิธีฟังเทศน์ในวันสำคัญ พิธีเข้าวัดจำศีล การอบรมจริยธรรมและศีลธรรม ความเชื่อเรื่องผี ได้แก่ พระภูมิเจ้าที่ ผีนา ผีตาแฮก พิธีเลี้ยงผีปู่ตา พิธีบวงสรวง ความเชื่อทางพิธีกรรม ได้แก่ การบายศรีสู่ขวัญต่าง ๆ ความเชื่อแบบบุคคล ได้แก่ การเคารพผู้อาวุโส บรรพบุรุษ พระ ผู้นำชาวบ้าน ตัวอย่างของภูมิปัญญาในกลุ่มนี้ มีดังนี้

๑) หลวงพ่อบุญธรรม แห่งอำเภอกำแพงศรี จังหวัดชัยภูมิ ได้คิดหาวิธีการรักษาป่าในชุมชนโดยอาศัยความเชื่อของศาสนา ความศรัทธาของ ปู่-ตา เชื่อว่าผู้ที่ละเมิดจะเกิด

เหตุอาเพศ เจ็บไข้ได้ป่วย และได้ทำการปลูกป่าขึ้นมาทดแทน ใหม่จากสภาพที่ถูกทำลายจนกลายเป็นป่าไม้ย่อม ๆ และร่มรื่นของชุมชน ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษของเจ้าพ่อพระยาแล ปู่ ตวงย่ำดีและพระเจ้าองค์ตื้อ ทำให้ป่าไม้นั้นร่มรื่นและรักษาระบบนิเวศวิทยา

๒) นายสุทธิ เหล่าฤทธิ์ เป็นผู้อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ป่าไม้ ต้นน้ำ ลำธาร ได้รับรางวัลของเขตการศึกษา ๑๑ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐

๓) พระครูประคุณธรรมาดา เจ้าอาวาสวัดบ้านมอญ เป็นพระนักพัฒนา นำเอาความเชื่อแบบบุคคล มาพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำนุบำรุงศาสนา ทุกเช้าเย็นจะเล่านิทานทางหอกระจายข่าวที่ติดต่อนใจ

๔) นางโปก พันธุ์บุญโญ หมอทำขวัญหมอไสยศาสตร์ สามารถสื่อสาร ระหว่างภูตผีกับมนุษย์ (ร่างทรง) สื่อสารระหว่างปู่โสมกับร่างทรงได้ เป็นผู้นำทีมการรักษาแบบ โบราณมาบำบัดจิตใจเพื่อรักษาโรค โดยวิธี "รำผีฟ้า" บำบัดจิตใจชาวบ้าน เป็นผู้นำในการสืบสาน วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นชาวอีสาน เป็นสื่อกลางระหว่างชาวบ้านกับปู่เจ้าที่รักษาคุ่มครองหมู่บ้าน เมื่อชาวบ้านไปทำงานต่างประเทศหรือถิ่นไกล เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจก่อให้เกิดความ มานะ อดทน

๓.๒.๒ ภูมิปัญญาที่เกิดจากการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน สภาพภูมิปัญญากลุ่มนี้ เช่น การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ได้แก่ ฮีต ๑๒ กอง ๑๔ ประเพณี คติคำสอนเป็นรูปของผญา กลอน ลำ และการเล่นเพื่อความเบิกบานสำราญใจ ซึ่งจะได้นำกล่าวในรายละเอียดต่อไปนี้

	ฮีต ๑๒	กอง ๑๔
เดือนอ้าย	เสี้ยหลาน เอ็ดปลาแดก ลงแขกเกี่ยว หนึ่ง ข้าว สอง	ผลผลิตต้องเอาไปทานก่อน ล้อมรั้วบ้าน (ผูก มิ ตร บ้าน ข้างๆ)
เดือนยี่	ชนข้าว โสมหลาน ฟาดข้าว	
เดือนสาม	เอาบุญเฮือน บุญสู่ขวัญข้าว บุญ สาม ประทายข้าวเปลือก บุญมาฆบูชา สี่	ล้างดินแล้วขึ้นเขื่อน อย่าโลภ ให้อยู่ในบึงจัยสี่
เดือนสี่	เอาบุญพระเวส ทำบุญหาคนตายบุญ ห้า	สมมาผัวเมีย (ให้อภัยกัน)
เดือนห้า	สงกรานต์ ฮัดสงพ่แม่ สงน้ำพระ หก	สมมาก่อนแล้ว
เดือนหก	ประชน บายศรีผู้เฒ่า บุญวิสาขบูชา เจ็ด บุญบั้งไฟ บุญบวงสรวง ฮัดเจ้าหัวชา ยากู	ทำความสะอาดสิ่งของทุก อย่างก่อนเข้านอน
เดือนเจ็ด	บุญเบิกบ้าน บุญบวงสรวงมหัศจรรย์ แปด เตรียมตกกล้า ไถยุดนา เก้า สิบ	เตรียมตักบาตรจังหัน พระสงฆ์เดินมาอย่าเหยียบเงา อย่าทานของเหลือเศษเดน

เดือนแปด	บุญเข้าพรรษา ถวายผ้าอาบน้ำฝน	สิบเอ็ด	เก็บดอกไม้มาลาธูปเทียนไป
เดือนเก้า	บุญข้าวประดับดิน		ฟังธรรมทุกคำเช้า
เดือนสิบ	บุญข้าวสารท	สิบสอง	อย่าร่วมเพศในวันศีล
เดือนสิบ	บุญออกพรรษา ฟังเทศน์ ตักบาตร	สิบสาม	เดือนห้าให้สมาพ่อแม่
เอ็ด	เทโว	สิบสี่	สมาเทวดา
เดือนสิบ	บุญกฐิน บุญข้าวพันท่อน		
สอง			

ตัวอย่างของภูมิปัญญาในกลุ่มนี้ได้แก่

- ๑) พระอาจารย์คำเขียน สุวณฺโณ แห่งวัดภูเขาทอง อำเภอแก้งคร้อ ได้นำเอาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ต่อกับความเสื่อมทางศีลธรรม โดยยึดหลักพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาล้าสมัยของชาวบ้าน ให้ประพฤติอยู่ในกรอบของคำสอนของศาสนาและนำพุทธธรรมไปใช้ในการพัฒนาในหมู่บ้านอยู่ร่วมกันอย่างสงบร่มเย็น
- ๒) นายเล็ก จำนงชอบ นายโส สู้โนนาคและนายพิชัย ดีชัย แห่งอำเภอบ้านเขว้ามีผลงานด้านศิลปวัฒนธรรม จนได้รับรางวัลของสภาวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ
- ๓) นายสุตที พุ่มบัว สามารถบรรเลงดนตรีพื้นบ้านได้ทุกชนิด ในการประกวดในระดับต่างๆ ในงานพิธีต่างๆ
- ๔) นายสุนทร ไชยรัตนโชติ มีความสามารถพิเศษในการแสดงพื้นบ้านประเภทหมอลำ คำผญา จนได้รับรางวัลดีเด่น ทางผลงานด้านวัฒนธรรม
- ๕) นายพิชัย พรหมมุข ศึกษาในเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิผู้มีผลงานด้านการวิจัยเกี่ยวกับการสืบสานวัฒนธรรมไทย สามารถแต่งกลอนลำได้โดยฉับพลัน และมีความสามารถในการแสดงพื้นบ้านเป็นอย่างดี
- ๖) นางเบญจมา วรณชัย นางวิไล วรณชาติ และกลุ่มสตรีอำเภอบ้านเขว้า มีผลงานด้านคำผญาและคำสอน จนได้รับรางวัลชนะเลิศของสภาวัฒนธรรมจังหวัด
- ๗) นายนิคม สิงห์หล่ง มีผลงานด้านการแต่งกลอนลำ ลำเรื่องต่อกลอน เผยแพร่กลอนลำในหลายๆ คณะ เช่น คณะซุ่มแพคอมพิวเตอร์ คณะไอ้นโด้พัฒนายุคใหม่ คณะทางสายใหม่ เป็นต้น
- ๘) นายลา เรียงไข และนายบุญช่วย ปราบวิจิต แห่งอำเภอแก้งคร้อ เป็นหมอลำทำขวัญ เป็นหมอลำพราหมณ์ในพิธีกรรมต่างๆ ทั้งทางศาสนาและหมอลำโขนละครดา ราชรี เป็นนักพูด นักปาฐกถาเกี่ยวกับศาสนา

๓.๓.๓ ภูมิปัญญาที่เกิดจากการทำมาหากิน สภาพภูมิปัญญาในกลุ่มนี้เป็น ภูมิปัญญาที่ใช้ในการประกอบอาชีพ บัณฑิตได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค โดยใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ ตัวอย่างภูมิปัญญาที่เกิดจากการทำมาหากินได้แก่

๑) สวนกล้วยไม้พันธุ์ กิโเลเมตรที่ ๑ ถนนชัยภูมิ-ชุมแพ เป็นสวนกล้วยไม้ที่ เคยได้รับรางวัลชนะเลิศในการประกวดระดับโลกมาแล้ว มีไม้ที่มีชื่อเสียง ONCIDIUM และไม้ แว่นประภาพร แวนดา แคทลียา ตะโกดัดบ้านแซ้ เป็นหมู่บ้านที่จำหน่ายตะโกดัดและต้นช้อย

๒) ศูนย์ผลิตภัณฑ์ จากผ้าขิด กลุ่มทอผ้าสตรีบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตม อำเภอภูเขียว ศูนย์ศิลปาชีพทุ่งกะมัง อาชีพปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การเลี้ยงสัตว์ การเพาะเห็ด การเพาะเห็ด การทำเครื่องจักสาน และงานหัตถกรรม หมู่บ้านทอผ้าไหมกลุ่มสตรีบ้านเขว้าที่ อำเภอบ้านเขว้า หมู่บ้านปั้นหม้อที่บ้านเมืองเก่า อำเภอเมืองชัยภูมิ

๓) นายสวัสดิ์ รองจำนงค์ มีผลงานด้านการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ประสบผล สำเร็จ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เกษตรกรรายอื่นๆ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ รับรางวัล ผลงานเกษตรสำเร็จ ด้วยตัวเอง ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้รับการตีพิมพ์ผลงานการเกษตรดีเด่นจาก หนังสือพิมพ์ เดลินิวส์ ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ได้รับรางวัลในการประกวดข้าวหอมดอกมะลิ ๑๐๕ และในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้รับรางวัลจากการประกวดไร่นา สวนผสม

๔) นางสาววรรณวิมล นิลกำแหง ได้ทำการทดลองเกษตรแบบธรรมชาติ โดยไม่ต้องใช้สารเคมีที่บ้านท่ามะไฟหวาน และยังเป็นวิทยากรในการออกค่ายอนุรักษ์และศึกษา ธรรมชาติ

๕) นายจรรยา ชาวเชียงตุง ข้าราชการครู เป็นผู้ที่มีความสามารถในการ ผสมพันธุ์ปลาและเพาะเลี้ยงพันธุ์ปลา ซึ่งมีประสบการณ์ถึง ๑๐ ปี นอกจากนี้ยังเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนอีกด้วย

๖) พันจ่าอากาศโททรงวุฒิผู้รื้อฟื้นผืนดินที่แห้งแล้งที่หมู่บ้านหนองผักหลอด อำเภอบ้านแท่น ปลูกส้มโอพันธุ์ดีโดยใช้เทคนิคผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาชาวบ้านกับ เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้อย่างกลมกลืน

๗) นายสำราญ บุตรศรีวงศ์ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการรักษาแบบพื้นบ้านใน การรักษากระดูก การต่อกระดูกโดยวิธีพื้นบ้าน

๘) นายดอน ชัยทิพย์ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านสมุนไพรสามารถใช้ยาสมุนไพร ในการรักษาภูษิตชนิดต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ผู้ที่มารักษาโรคชิวัดหลายร้อยคน โดยเฉพาะภูษิตที่มี พิษมาก เช่น งูเห่า งูจงอาง งูสามเหลี่ยม เป็นต้น